

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA VANDENS TIEKIMO ORGANIZAVIMAS IR KAINODARA

2011 m. sausio 5 d. Nr. VA-P-20-3-1
Vilnius

Auditas atliktas, vykdant
Valstybės kontrolės 2-ojo audito departamento direktorės Zitos Valatkienės
2010-04-01 pavedimą Nr. P-20-3

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:
Vaida Barizienė (grupės vadovas)
Renata Vaitulionienė
Tautvydas Lankelis

Auditas pradėtas 2010-04-01
Auditas baigtas 2011-01-10

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

TURINYS

Santrauka	3
Ižanga	5
Audito apimtis ir metodai	6
Audito rezultatai	8
1. Geriamojo vandens tiekimo organizavimas	8
1.1. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nuostatų įgyvendinimas	10
1.2. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo įgyvendinimo priežiūra	15
2. Geriamojo vandens paslaugų prieinamumo užtikrinimas	17
3. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymas	21
3.1. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymas, įvertinus būtinąsias sąnaudas	24
3.2. Vandens tiekimo įmonių veiklos ir plėtros programų įgyvendinimas	28
4. Geriamojo vandens paslaugų kainų nustatymo laikotarpio reglamentavimas	31
5. Vandens tiekimo įmonių veiklos tęstinumas	34
Išvados ir rekomendacijos	36
Priedai	39

SANTRAUKA

Kiekvienas šalies gyventojas, nesvarbu, kur jis gyventų, turi teisę gauti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas, kurios turi būti įperkamos, kokybiškos, teikiamos nuolat ir nepertraukiamai.

Audito metu vertinome, ar užtikrinamas efektyvus vandens tiekimo reguliavimas ir organizavimas ir kokybiškų viešųjų paslaugų prieinamumas vartotojams. Auditas atliktas Aplinkos ministerijoje ir Valstybinėje kainų ir energetikos kontrolės komisijoje.

Siekiant pagerinti vandens ūkio būklę ir įgyvendinti vandens ūkio reformą, kuri turėjo užtikrinti geresnį visuomenės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų poreikių tenkinimą, mažinant atskirtį tarp didžiųjų miestų ir kaimo gyventojų bei pavienių šalies regionų, 2006 m. buvo priimtas Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas.

Audito metu nustatėme, kad nevykdomos pagrindinės Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nuostatos, t. y. iki šiol vandens tiekimo įmonės nestambinamos, nevykdomas vandens tiekimo veiklos licencijavimas, nė viena savivaldybė nėra parinkusi viešojo vandens tiekėjo, ne visos savivaldybės parengusios Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus. Taigi nesukurta efektyvi vandens ūkio valdymo sistema. Vyriausybės atstovai apskrityse nesiima pakankamų priemonių, kad užtikrintų Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nuostatų įgyvendinimą, o Aplinkos ministerijos kompetencija, numatyta Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme, savivaldybių atžvilgiu apsiriboja tik jų veiklos koordinavimu.

Lietuvai būdingi gana dideli skirtingų regionų išsivystymo netolygumai. Siekiant įveikti šalies atsilikimą nuo Europos Sąjungos vidurkio ir sumažinti išsivystymo netolygumus tarp Lietuvos regionų, Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 m. strategijoje numatytas siekis, kad iki 2015 metų ne mažiau kaip 95 proc. kiekvienos savivaldybės gyventojų būtų aprūpinami viešai tiekiamu geriamuoju vandeniu ir teikiamomis nuotekų tvarkymo paslaugomis. Nustatant šį siekį, nebuvo įvertintas investicijų poreikis, potencialių vartotojų (gyventojų) noras ir galimybės jungtis prie naujai nutiestos infrastruktūros, neatsižvelgta į savivaldybių situaciją, gyventojų pasiskirstymą, vandens tiekimo įmonių pajėgumus, nebuvo įvertinta, kiek šios nuostatos įgyvendinimas turės įtakos vandens paslaugų kainoms. Todėl yra rizika, kad šis siekis iki 2015 m. nebus įgyvendintas.

Nebus užtikrintas ilgalaikis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros eksploatavimas, jos atnaujinimas, užtikrinami paslaugų kokybės reikalavimai, mažinama aplinkos tarša ir racionaliai naudojami vandens išteklių, nes didžioji dalis savivaldybių kontroliuojamų

vandens tiekimo įmonių dirba nuostolingai. Savivaldybėse daug vandens tiekimo subjektų, kurių veikla nekontroliuojama, o vandens paslaugų teikimas paliktas pačių vandens tiekėjų atsakomybei, vartotojai apmoka už vandenį pagal susitarimą su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija nesuderintomis kainomis.

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija nevertina įtakos vandens paslaugų kainai, kai vandens tiekimo įmonės neįgyvendina ilgalaikių veiklos ir plėtros programų, taip pat nėra patvirtinusi lyginamosios analizės taikymo metodologijos, o nustatydamą būtinąsias sąnaudas taiko skirtingus sąnaudų vertinimo ir nustatymo rodiklius.

Kai kurios vandens tiekimo įmonės kainų neperskaičiuoja ilgiau kaip dešimt metų, kainų derinimo, nustatymo ir tvirtinimo procesas kai kuriais atvejais užtrunka apie metus, visa tai turi neigiamos įtakos vandens ūkio veiklos rezultatams.

Siekiant užtikrinti efektyvų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų reguliavimą ir organizavimą bei kokybiškų viešųjų paslaugų prieinamumą vartotojams, Lietuvos Respublikos Vyriausybei rekomendavome parengti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pakeitimų projektą ir patikslinti susijusius teisės aktus, įvertinant realias įstatymo ir Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijos tikslų įgyvendinimo galimybes, numatant, kad viešąsias geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas gali teikti tik licencijas turintys ūkio subjektai, kurie privalo suderinti šių paslaugų kainas su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija, nustatant maksimalų vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų galiojimo terminą, taip pat kainų suderinimo, nustatymo ir tvirtinimo terminus ir vandens paslaugų kainų perskaičiavimą kasmet, nustatant vandens tiekėjų pareigą įrengti tinklus iki vartotojo nuosavybės ribų.

Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai rekomendavome parengti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo metodikos pakeitimus ir numatyti ir/ar patikslinti būtinųjų sąnaudų nustatymo ir vertinimo rodiklius, kuriais vadovaujantis kiekvienai vandens tiekimo įmonei būtinosios sąnaudos būtų nustatomos vadovaujantis vienodais principais ir būtų užtikrinamas įmonių veiklos tęstinumas, nustatyti tiekėjų veiklos ir plėtros plano vykdymo vertinimo kriterijus ir neįvykdytų priemonių įtaką, nustatant naujas vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas, patvirtinti geriamojo vandens tiekėjų veiklos lyginamosios analizės taikymo kainodaroje principus.

IŽANGA

Vanduo – aplinkos dalis, apimanti paviršiniuose ir požeminiuose vandens telkiniuose esantį vandenį. Lietuvos gyventojai naudoja geriamąjį vandenį, išgaunamą tik iš požeminių vandens šaltinių ir taip išsiskiria iš daugelio kitų šalių, kur geriamasis vanduo išgaunamas naudojant paviršinį ar šaltinių vandenį.

Kiekvienas šalies gyventojas, nesvarbu, kur jis gyventų, turi teisę gauti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas. Jos turi būti įperkamos, t. y. rekomenduojama, kad paslaugų kaina neviršytų 4 proc. šeimos pajamų. Paslaugos turi būti kokybiškos – vanduo turi atitikti visus kokybės reikalavimus. Tenkinant bendrąjį visuomenės interesą, paslaugos turi būti teikiamos nuolat ir nepertraukiamai.

Lietuvoje šiuo metu apie du trečdalius gyventojų aprūpinami centralizuotai tiekiamu vandeniu. Neprisijungę prie centralizuoto vandentiekio gyventojai naudoja vandenį iš artezinių gręžinių ir iškastinių šulinių, iš kurių išgaunamas vanduo dažnai būna užterštas ir neatitinka geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimų. Nekokybiškas iškastinių šulinių vanduo skatina gyventojus jungtis prie centralizuoto vandentiekio tinklų, tačiau nepakankamai išvystyta centralizuoto vandens tiekimo inžinerinė infrastruktūra sodų bendrijose, kaimo vietovėse, gyvenviečių miesto dalyse stabdo šį procesą.

Vandens sektoriaus veiklos sritis priklauso savivaldos įtakos sferai. Šiuo metu didesnei daliai šalies gyventojų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas teikia savivaldybių kontroliuojamos vandens tiekimo įmonės. Be savivaldybių kontroliuojamų bendrovių vandens tiekimą šalyje vykdo dar per 200 vandens tiekimo subjektų, kurių veikla nekontroliuojama. Nuo 1996 m. didžioji dalis vandens tiekimo įmonių dirba nuostolingai, taigi neužtikrinamas pakankamas ir ilgalaikis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų finansavimas, būtinas teikiant geros kokybės paslaugas ir plėtojant geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą.

Siekiant nustatyti šioje srityje egzistuojančias problemas ir identifikuoti jų priežastis, Valstybės kontrolė, į metinę valstybinio audito programą įtraukė veiklos auditą „Vandens tiekimo organizavimas ir kainodara“.

AUDITO APIMTIS IR METODAI

Audito objektas

Vandens tiekimo organizavimas ir kainodara.

Audito subjektai: Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – VKEKK) ir Aplinkos ministerija.

Audito tikslas – įvertinti, ar užtikrinamas efektyvus vandens tiekimo reguliavimas ir organizavimas ir kokybiškų viešųjų paslaugų prieinamumas vartotojams.

Vertinimo kriterijai:

- Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo tikslų pasiekimo lygis;
- Vyriausybės atstovų pateiktų reikalavimų savivaldybėms skaičius dėl Geriamojo vandens tiekimo įstatymo nevykdymo;
- savivaldybių kontroliuojamoms vandens tiekimo įmonėms priklausančios infrastruktūros santykis su visa vandens tiekimo infrastruktūra savivaldybės teritorijoje;
- prie naujai nutiestos vandens tiekimo infrastruktūros prisijungusių gyventojų dalis;
- vandens tiekimo įmonių, suderinusių ir privalančių derinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas su VKEKK, santykis;
- būtinųjų sąnaudų nustatymo principų skirtumai tarp vandens tiekimo įmonių;
- vandens tiekimo įmonių planuotų ir įvykdytų investicijų santykis.

Audito procedūros ir metodai

Audituojamas laikotarpis – 2009–2010 m., o lyginamajai analizei buvo naudojami ir 2001–2008 m. duomenys.

Informacijos rinkimo metodai ir audito procedūros parinktos atsižvelgiant į audito mastą ir tikslus, auditui numatytus išteklius. Audito metu duomenis ir informaciją surinkome raštu, elektroniniu paštu ar kalbėdamiesi su specialistais, taikydami patikrinimo, patvirtinimo ir paklausimo procedūras:

- pirminė informacija surinkta nagrinėjant teisės aktus, susijusius su geriamojo vandens tiekimo organizavimo veikla, vandens paslaugų kainų nustatymu, vandens paslaugų kokybės užtikrinimu ir paramos vandens ūkiui organizavimu;
- siekdami išsiaiškinti vandens tiekimo organizavimo trūkumus ir vandens paslaugų kainų nustatymo problemas bendravome su VKEKK ir Aplinkos ministerijos darbuotojais. Informaciją apie vandens tiekimo paslaugų kokybės užtikrinimo reikalavimus ir geriamojo vandens valstybinę priežiūrą pateikė Maisto ir veterinarijos tarnybos

specialistai. Vandens tiekimo organizavimo klausimais bendravome su Lietuvos vandens tiekėjų asociacijos darbuotojais;

- audito metu raštu apklausėme 60 savivaldybių, siekdami sužinoti apie savivaldybės kontroliuojamų įmonių valdomą turta, į vandens ūkį planuojamas investicijas, vartotojų prisijungimo prie nutiestos infrastruktūros rodiklius ir kt.

Vandens tiekimas neatsiejamas nuo nuotekų tvarkymo paslaugų, nes vandens tiekėjai vykdo geriamojo vandens tiekimą ir teikia nuotekų tvarkymo paslaugas, o vartotojai už vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas atsiskaito viena kaina (nors jos nustatomos atskirai). Išankstinio tyrimo metu, analizuodami vandens tiekimo organizavimo ir vandens paslaugų kainų nustatymo problemas, nuotekų tvarkymo klausimus aptarėme tiek, kiek tai susiję su bendraisiais vandens ūkio organizavimo klausimais ir vandens paslaugų kainų nustatymu. Detalesni nuotekų surinkimo, transportavimo, valymo, apskaitos, tyrimų, išleidimų į aplinką valymo metu susidariusio dumblo ir kitų atliekų tvarkymo klausimai nebuvo šio audito objektai.

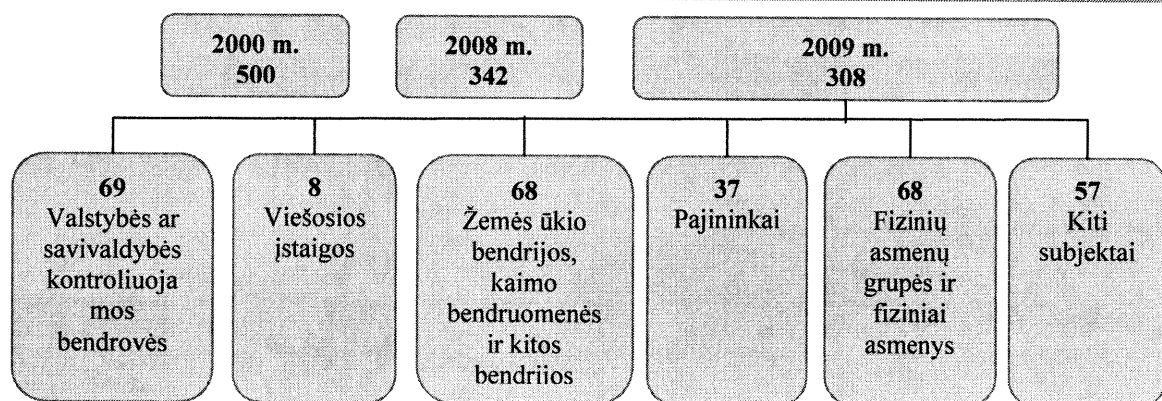
AUDITO REZULTATAI

1. Geriamojo vandens tiekimo organizavimas

Iki 1991 m. Lietuvoje veiklą vykdė 14 valstybinių regioninių vandens tiekimo įmonių, kurios buvo atsakingos už vandens ir nuotekų paslaugų tiekimą. Vėliau sistema buvo decentralizuota, vandens ūkio paslaugų teikimo funkcija patikėta savivaldybėms, kurioms perduota ir atitinkamo turto nuosavybė.

Lietuvoje 2000 m. veikė 500 skirtingų organizacijų, teikiančių geriamojo vandens paslaugas. Šiuo metu Lietuvoje vandens tiekimą vykdo savivaldybių kontroliuojamos bendrovės, valstybės įmonės, viešosios įstaigos, akcinės bendrovės, individualios įmonės, žemės ūkio bendrovės, pajininkai, fizinių asmenų grupės, fiziniai asmenys ir kt. Pamažu geriamojo vandens tiekimo įmonių skaičius mažėjo, šiuo metu, VKEKK duomenimis, šalyje yra 308 vandens tiekimo subjektai, išgaunantys daugiau kaip 10 m³ vandens per parą ar tiekiantys vandenį daugiau kaip 50 asmenų.

1 pav. Geriamojo vandens tiekimo subjektai

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos duomenis

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriaus valstybinio reguliavimo politikos formavimu, teisės aktų tvirtinimu, kontrole, priežiūra, kainų nustatymu ir kitais klausimais užsiima šios valstybės valdymo institucijos (2 pav.).

2 pav. Institucijos organizuojančios ir reguliuojančios vandens tiekimą

<p>Lietuvos Respublikos Vyriausybė Formuoja ir įgyvendina geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo valstybinio reguliavimo politiką</p>
<p>Aplinkos ministerija Tvirtina teisės aktus, nustatančius geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo veiklą, koordinuoja savivaldybių darbą, įgyvendindama geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo valstybinio reguliavimo tikslus</p>
<p>Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės VKEKK Nustato kainodaros principus, tvirtina kainų skaičiavimo metodikas, derina vandens paslaugų kainas ir kt.</p>
<p>Savivaldybės Atsakingos už geriamojo vandens išgavimo, tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo organizavimą</p>
<p>Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos Išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka nagrinėja vartotojų skundus dėl geriamojo vandens pirkimo – pardavimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo ir kt.</p>
<p>Sveikatos apsaugos ministerija Nustato visuomenės sveikatos saugos reikalavimus geriamajam vandeniui</p>
<p>Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba Atlieka geriamojo vandens saugos ir kokybės kontrolę</p>

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymą

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo valstybinio valdymo ir reguliavimo pagrindus ir vandens tiekėjų bei abonentų (vartotojų) teisinius santykius reglamentuoja 2006 m. priimtas Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas¹, kiti vandens ūkio ir institucijų veiklą reglamentuojantys teisės aktai.

Pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą², savivaldybių funkcija – organizuoti geriamojo vandens tiekimą ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimą. Savivaldybių institucijų veiklą šioje srityje koordinuoja Aplinkos ministerija. VKEKK patikėti kainodaros ir licencijavimo klausimai.

¹ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, 2006-07-13 Nr. X-764.

² Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, 1994-07-07 Nr. I-533, 6 str.

1.1. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nuostatų įgyvendinimas

Siekiant išanalizuoti vandens sektoriaus būklę, nustatyti vandens ūkio problemas ir numatyti priemones šio ūkio tobulinimui, Aplinkos ministerijos užsakymu 2003 m. parengta Lietuvos vandentvarkos ūkio esamos situacijos analizė³. Vandens ūkio apžvalga parodė, kad daugiau negu 30 proc. Lietuvos gyventojų centralizuotai tiekiamo vandens paslaugos yra neprieinamos arba blogos kokybės. Dėl didelės vandens paslaugų savikainos, mažos vandentvarkos įmonės negali savarankiškai įgyvendinti aplinkosaugos ir žmonių sveikatingumo reikalavimų. Vandentvarkos įmonių veiklos efektyvumas negerėja, nevykdomas vandentvarkos įmonių licencijavimas ir kt.

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas buvo priimtas siekiant pagerinti vandens ūkio būklę ir įgyvendinti vandens ūkio reformą, kuri turėjo užtikrinti geresnį visuomenės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų poreikių tenkinimą mažinant atskirtį tarp didžiųjų miestų ir kaimo gyventojų, taip pat pavienių šalies regionų. Šiuo įstatymu numatyta stambinti vandens tiekimo įmones, suvienodinti tarifus vartotojams, užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę ir kt. Pagrindiniai vandens ūkio reformos principai nustatyti ir Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijoje⁴.

Geriamojo vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas – bendro intereso paslaugos (viešosios paslaugos), kurioms taikomi tam tikri viešųjų paslaugų įpareigojimai, nustatomi paslaugos tiekėjui, norint užtikrinti, kad būtų siekiama tam tikrų visuomenės intereso tikslų⁵. Taigi, siekiant, kad vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugos būtų geros kokybės ir visiems prieinamos, beveik visos Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme numatytos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo reguliavimo priemonės turėjo būti įgyvendinamos per viešuosius vandens tiekėjus⁶.

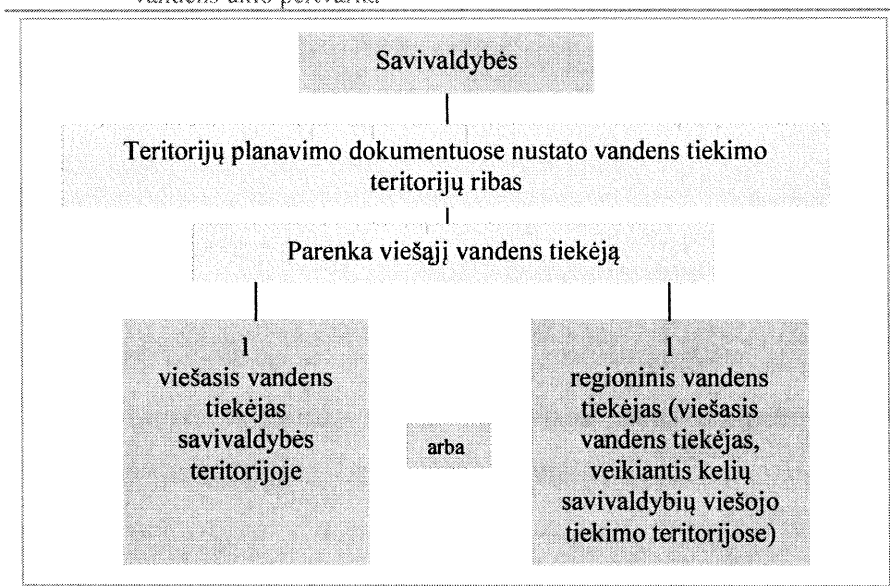
³ VšĮ „Vandenruošas“, „Lietuvos vandentvarkos ūkio esamos situacijos analizė“, Vilnius, 2003

⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008-08-27 nutarimas Nr. 832 „Dėl Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijos patvirtinimo“.

⁵ Europos Parlamento ir tarybos 2006-12-12 direktyva 2006/123/EB „Dėl paslaugų vidaus rinkoje“.

⁶ Viešasis vandens tiekėjas – valstybės ar savivaldybės (savivaldybių) kontroliuojama įmonė, turinti teisę ir pareigą vykdyti viešąjį vandens tiekimą savivaldybės (kelių savivaldybių) viešojo vandens tiekimo teritorijose (viešojo vandens tiekimo regionuose).

3 pav. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme numatyta vandens ūkio pertvarka

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Be 3 paveikslėlyje parodytų viešųjų vandens tiekėjų, vadovaujantis Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymu, savivaldybių nustatytoje viešojo vandens tiekimo teritorijose geriamąjį vandenį tiekti ir teikti nuotekų tvarkymo paslaugas galės ir kiti vandens tiekėjai įstatyme nustatytais atvejais⁷. Taip pat viešojo vandens tiekimo teritorijose galimas ir individualus vandens išgavimas ir/arba individualus nuotekų šalinimas, kai vanduo paimamas iš gamtinių šaltinių nuosavybės teise ar kitais teisėtais pagrindais valdomais įrenginiais ir naudojamas ne pardavimui, o savo poreikiams tenkinti.

Įgyvendinant Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo valdymo ir reguliavimo tikslus, turėjo būti vykdomos šios vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo planavimo ir organizavimo nuostatos:

- **Iki 2008 m. birželio 30 d. savivaldybės turėjo parengti ir patvirtinti Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus⁸.**

Jų rengimas glaudžiai susijęs su vandens ūkio reformos įgyvendinimu, nes jų pagrindu turėjo būti vykdoma geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo plėtra savivaldybės teritorijoje. Planuose turi būti įvertinta esama situacija, nustatytos vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros tendencijos, prognozės ir problemos.

Planų parengimo terminas pasibaigė daugiau kaip prieš dvejus metus, tačiau trečdalis savivaldybių iki šiol nėra parengusios Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planų (1 lentelė).

⁷ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, 2006-07-13 Nr. X-764, 15 str.

⁸ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, 2006-07-13 Nr. X-765.

I lentelė. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros planų rengimas savivaldybėse

Savivaldybės parengusios ir patvirtinusios planus	Savivaldybės, rengiančios ir numatančios patvirtinti planus			Savivaldybės, neplanuojančios rengti planų
	2010 m.	2011 m.	2012 m.	
36	4	16	3	1*

* Visagino savivaldybė nesiruošia patvirtinti infrastruktūros plėtros plano, nes savivaldybės teritorijoje šiuo metu 99,85 proc. savivaldybės gyventojų yra centralizuotai tiekiamas geriamasis vanduo ir jų būstai prijungti prie centralizuoto nuotekų tinklo

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal 60 savivaldybių pateiktus duomenis

- **Patvirtinus Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus ir juose nustačius viešojo vandens tiekimo teritorijas⁹, savivaldybės šiose teritorijose privalėjo organizuoti (užtikrinti) viešąjį vandens tiekimą, parenkant viešuosius vandens tiekėjus¹⁰.**

Kol neparengti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planai, neįgyvendinamos ir šios įstatymo nuostatos.

Viešasis vandens tiekėjas gali būti parenkamas dviem būdais:

- rengiant konkursą savivaldybėje ir taip parenkant vieną viešąjį vandens tiekėją, veikiančį savivaldybės teritorijoje;
- reorganizavimo būdu sujungiant savivaldybių kontroliuojamas įmones į regioninį viešąjį vandens tiekėją, veikiančį viešojo vandens tiekimo regione.

Iki šiol neparinktas nė vienas viešasis vandens tiekėjas, nes nė viena savivaldybė nėra pradėjusi viešojo vandens tiekėjo parinkimo procedūrų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. nustatė¹¹ viešojo vandens tiekimo regionus, kurie atitiko apskritis ir jų ribas – viename viešojo vandens tiekimo regione esančios savivaldybės turi siekti¹², kad viešojo vandens tiekimo regione būtų parinktas regioninis vandens tiekėjas. Audito metu pastebėjome, kad nė viena savivaldybė nesiima iniciatyvos kurti regioninį vandens tiekėją ir tokiu būdu stambinti vandens tiekimo įmones. Aplinkos ministerija, koordinuodama savivaldybių veiklą, nenustatė, kuri savivaldybė turi inicijuoti regioninio vandens tiekėjo kūrimo procedūras.

Nagrinėdami vandens tiekimo patirtį kitose šalyse pastebėjome, kad Airijoje, Škotijoje, Anglijoje ir Olandijoje veikia stambios vandens tiekimo įmonės.

Pavyzdys

Airijoje veikia vienas vandens tiekėjas. Škotijoje veikia vienintelis tiekėjas visiems namų ūkiams ir didmenininkams, taip pat šiuo metu tiekėjo licenciją turi 5 mažmenininkai (galintys tiekti vandenį tik ne namų ūkiams, t. y. įmonėms, organizacijoms, ligoninėms ir pan.). Anglijoje veikia 10 regioninių vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo, ir 11 regioninių tik vandens tiekimo įmonių. Olandijoje veikia 10 vandens tiekimo įmonių.

⁹ Viešojo vandens tiekimo teritorijos – Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nustatyta tvarka išskirtos teritorijos, kuriose savivaldybės privalo organizuoti (užtikrinti) viešąjį vandens tiekimą.

¹⁰ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, 2006-07-13 Nr. X-764, 15 str.

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-10-30 nutarimas Nr. 1069 „Dėl viešojo vandens tiekimo regionų nustatymo“.

¹² Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, 2006-07-13 Nr. X-764, 16 str.

Pagal šiuo metu susiklosčiusią situaciją Lietuvoje daugelyje savivaldybių savivaldybės teritorijoje veikia viena ar kelios savivaldybės kontroliuojamos vandens tiekimo įmonės ir kiti vandens tiekimo subjektai. Kadangi kiti vandens tiekimo subjektai nėra savivaldybės kontroliuojamos įmonės, savivaldybės negali užtikrinti vandens tiekimą visoje savivaldybės teritorijoje ir vandens paslaugų prieinamumą visiems gyventojams.

Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo veiklą 2009 m. vykdė 66 savivaldybės kontroliuojamos įmonės ir kiti vandens tiekimo subjektai (1 pav.). Savivaldybėse vyrauja skirtingas vandens tiekimo įmonių skaičius. Vienose vandenį tiekia tik 1–2 savivaldybės kontroliuojamos įmonės, kitose geriamojo vandens tiekimu užsiima daugiau kaip 20 įvairių vandens tiekėjų.

Pavyzdys

Savivaldybių 2009 m. duomenimis, Skuodo rajono savivaldybėje vandens tiekimo paslaugas teikė 27, Biržų rajono savivaldybėje – 23 vandens tiekėjai. Dauguma jų yra žemės ūkio bendruomenės, pajūninkai, fizinių asmenų grupės.

Kai kurios savivaldybės nėra išanalizavusios esamos vandens ūkio būklės ir kartais net nežino kiek gyventojų jų teritorijoje geriamuoju vandeniu apsirūpina patys.

Pavyzdys

Vilniaus miesto savivaldybė nekaupia ir neturi duomenų, kiek yra įrengtų individualių gręžinių, kiek gyventojų naudoja vandenį iš šachtinių šulinių.

Švenčionių rajono savivaldybė neturi tikslių duomenų apie gyventojus, kurie individualiai apsirūpina geriamuoju vandeniu.

Šiaulių rajono savivaldybė nevykdo apskaitos gyventojų, kurie individualiai apsirūpina geriamuoju vandeniu.

- **Pagal Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymą, visa viešojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūra turėtų nuosavybės teise priklausyti savivaldybei, kurios teritorijoje vykdomas viešasis vandens tiekimas arba savivaldybės kontroliuojamai įmonei.**

Audito metu surinkę duomenis nustatėme, kad daugelyje savivaldybių išlikusi vandens tiekimo infrastruktūra, priklausanti gyventojų grupėms ar pavieniams asmenims. Viešojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūra, kuri nuosavybės teise priklauso kitiems asmenims ir reikalinga viešajam vandens tiekimui, savivaldybės iniciatyva gali būti išperkama savivaldybės kontroliuojamos įmonės ar savivaldybės nuosavybės Vyriausybės nustatyta tvarka¹³.

Pastebėjome, kad savivaldybės neskiria lėšų šios infrastruktūros išpirkimui arba negali jos išpirkti, nes didžioji dalis vandentvarkos objektų dėl lėšų trūkumo neinventorizuoti ir teisiškai neįregistruoti. Dalis senos statybos vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros šiuo metu neturi šeimininko. Kai neaiškus tinklų statytojas, infrastruktūros pripažinimo bešeimininke ir

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-01-29 nutarimas Nr. 88 „Dėl geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros objektų išpirkimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

perėmimo procedūros yra labai ilgos ir sudėtingos. Išpirkimo galimybes apunkina ir tai, kad vandens bokštai ir vandens tiekimo tinklai priklauso skirtingiems savininkams.

Pagal savivaldybių pateiktus duomenis, savivaldybėse yra daug nesutvarkytos vandens tiekimo infrastruktūros, ir tai paaiškina didelį vandens tiekėjų skaičių kai kurių savivaldybių teritorijoje. Kai vandens tiekimo infrastruktūra neišperkama, o paslaugų teikimas paliktas pačių tiekėjų atsakomybei ir vartotojai apmoka už vandenį pagal susitarimą, nekaupiamos lėšos šiai infrastruktūrai atnaujinti, o iškilus problemoms pagalbos kreipiamasi į savivaldybes.

Kadangi savivaldybių pareiga užtikrinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir visuotinumą visiems savivaldybės gyventojams, audito metu analizavome vartotojų skundus, pateiktus Aplinkos ministerijai. Pastebėjome, kad savivaldybės ne visuomet užtikrina nepertraukiamą vandens paslaugų teikimą, o institucijos, nagrinėdamos vartotojų skundus, konstatuoja tik teisės aktų nuostatas. Todėl užtrunka sprendimų priėmimas, o vartotojai paliekami be vandens paslaugų teikimo.

Pavyzdys

Individualių gyvenamųjų namų savininkų bendrija „Kalotės kalnas“ 2009 m. rugpjūčio mėn. kreipėsi į savivaldybę, o vėliau ir į kitas atsakingas institucijas dėl mokesčio už vandens tiekimą teisėtumo, dėl iškilusių vandens tiekimo problemų, t. y. nereguliaraus vandens tiekimo, kai gyventojai (46 žmonės su mažamečiais vaikais) be geriamojo vandens paliekami savaitei ir daugiau. Iki šiol problemos neišspręstos.

▪ **Kita labai svarbi reguliavimo priemonė įtvirtinta Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme – viešojo vandens tiekimo veiklos licencijavimas.**

Kol savivaldybės įstatymo nustatyta tvarka neparinko viešųjų vandens tiekėjų, VKEKK negali išduoti viešojo vandens tiekimo veiklos licencijų ir vykdyti licencijuojamos veiklos kontrolės. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. patvirtino Viešojo vandens tiekimo licencijavimo taisyklės¹⁴, tačiau jos šiuo metu praktiškai netaikomos. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas nedraudžia vandens tiekimo įmonėms vykdyti veiklos be licencijų, tokiu būdu neužtikrinama vartotojams teikiamų vandens tiekimo paslaugų ir vandens kokybė, visuomenės poreikiai ir saugumas, standartų laikymasis ir kt.

Dauguma Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nuostatų nevykdoma, t. y. ne visos savivaldybės parengusios Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus, nė viena savivaldybė nėra parinkusi viešojo vandens tiekėjo, vandens tiekimo įmonės nėra stambinamos, nevykdomas vandens tiekimo veiklos licencijavimas. Taigi nebus pasiekti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo valstybinio valdymo ir reguliavimo tikslai.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-01-29 nutarimas Nr. 89 „Dėl viešojo vandens tiekimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“.

1.2. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo įgyvendinimo priežiūra

Aplinkos ministerija pagal kompetenciją geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo reguliavimo srityje rengia ir tvirtina teisės aktus, susijusius su geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo veikla, koordinuoja savivaldybių veiklą, taip pat koordinuoja finansinės paramos iš valstybės biudžeto, Europos Sąjungos paramos fondų ir kitų finansavimo šaltinių skyrimą geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio plėtrai.

Vykdamas Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijos priemonių planą¹⁵, buvo parengti ir patvirtinti privalomi teisės aktai:

- dėl viešojo vandens tiekimo regionų nustatymo;
- dėl konkursų viešiesiems vandens tiekėjams parinkti organizavimo tvarkos aprašo;
- dėl viešojo vandens tiekimo licencijavimo taisyklių ir kt.

Nepaisant to, kad sukurta teisinė bazė, t. y. parengti ir patvirtinti teisės aktai, reglamentuojantys veiklą viešojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo srityje, šie teisės aktai nėra įgyvendinami, nes savivaldybės nevykdo pagrindinių Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nuostatų: neparengė Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planų, nenustatė viešojo vandens tiekimo teritorijų, neparinko viešųjų vandens tiekėjų ir kt.

Aplinkos ministerija, koordinuodama savivaldybių veiklą geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo bei komunalinių atliekų tvarkymo srityse, primena savivaldybėms apie jų pareigą vykdyti įstatymus ir Vyriausybės nutarimus, nuolat prižiūrėti ir kontroliuoti vandens tiekėjus ir nedelsiant spręsti kylančias problemas minėtose srityse. Taip pat renka duomenis iš Vyriausybės atstovų apskrityse apie Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nuostatų vykdymą, nes Vyriausybės atstovai¹⁶ prižiūri, kaip savivaldybės laikosi įstatymų ir vykdo Vyriausybės sprendimus.

Aplinkos ministerija informuodavo Vyriausybės atstovus apskrityse konstatuodama, kad savivaldybės nevykdo Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ir Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymais joms priskirtų įpareigojimų dėl Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planų, prašydama pagal kompetenciją taikyti poveikio priemones, kurios paspartintų Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo įgyvendinimą.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008-08-27 nutarimas Nr. 832 „Dėl Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijos patvirtinimo“.

¹⁶ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, 1994-07-07 Nr. I-533, 55 str. 1 d.

Vyriausybės atstovai nustatę, kad savivaldybės administravimo subjektas neįgyvendina įstatymų ir nevykdo Vyriausybės sprendimų pateikė jam rašytinį reikalavimą neatidėliojant įgyvendinti įstatymą, vykdyti Vyriausybės sprendimą. Atsisakius vykdyti reikalavimą, Vyriausybės atstovai turėtų kreiptis į teismą dėl šio savivaldybės administravimo subjekto neveikimo.

Audito metu išanalizavę Vyriausybės atstovų 2008–2009 m. veiklos ataskaitas, nustatėme, kad penki iš dešimties Vyriausybės atstovų savo veiklos ataskaitose nepaminėjo, kad savivaldybės nevykdo Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo.

Pavyzdys

Vyriausybės atstovas Panevėžio apskrityje nė vienoje ataskaitoje nepaminėjo, kad savivaldybės nevykdo Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo įsigaliojimo įstatyme numatytų reikalavimų, nors iki 2010-01-01 nė viena iš šešių Panevėžio apskrityje priklausančių savivaldybių nebuvo parengusi Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros plano.

Kiti Vyriausybės atstovai pateikė rašytinius reikalavimus dėl įstatymo vykdymo, tačiau kai kurios savivaldybės tarybos nurodamos atitinkamas priežastis, savo sprendimu vis atidėlioja šio reikalavimo vykdymo terminą.

Pavyzdys

Vyriausybės atstovas Klaipėdos apskrityje 2008-07-22 pateikė reikalavimą savivaldybėms artimiausiam savivaldybės tarybos posėdyje patvirtinti Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planą. Skuodo rajono savivaldybė reikalavimo įgyvendinimo terminą atidėjo šešis kartus ir iki šiol Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planas nėra parengtas.

Vadovaujantis Savivaldybių administracinės priežiūros įstatymu¹⁷, Vyriausybės atstovas turi teisę nustatyti kitą Vyriausybės atstovo nurodytų veiksmų įvykdymo terminą, jeigu gautas pagal kompetenciją savivaldybės administravimo subjekto motyvuotas prašymas šį terminą pratęsti. Vyriausybės atstovai apskrityse, pratęsdami savo nurodytų veiksmų įvykdymo terminą, atideda Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo įgyvendinimą.

Nė vienas Vyriausybės atstovas nesikreipė į teismą dėl savivaldybės neveikimo. Pateikdami informaciją Aplinkos ministerijai, kai kurie Vyriausybės atstovai nurodė, kad Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme pateiktas tik pasiūlymas savivaldybėms iki 2008-06-30 parengti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus. Jų nuomone, ši norma nėra imperatyvi ir jos vykdymo užtikrinimas Vyriausybės atstovui įgyvendinant savo įgaliojimus nėra privalomas, nors Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme¹⁸ nurodyta, kad savivaldybių tarybos tvirtina vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros savivaldybės teritorijoje plėtros planus.

¹⁷ Lietuvos Respublikos savivaldybių administracinės priežiūros įstatymas, 1998-05-14 Nr. VIII-730, 6 str. 1 d. 5 p.

¹⁸ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, 2006-07-13 Nr. X-764, 11 str. 5 p.

Aplinkos ministerijos Vandenių departamentas ieškojo priemonių, kurios padėtų sumažinti savivaldybių pasyvumą įgyvendinant Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymą.

Aplinkos ministerijos teisės ir personalo departamento teigimu, „Aplinkos ministerijos kompetencija geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo reguliavimo srityje savivaldybių atžvilgiu negali būti suprantama kitaip, negu apibrėžta Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme, t. y. savivaldybių veiklos koordinavimas, ir pasiūlė apsvarstyti galimybę kreiptis į Vyriausybę siūlant parengti Savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, suteikiant platesnius įgaliojimus Vyriausybės atstovams vykdant savivaldybių administracinę priežiūrą“. Aplinkos ministerija su atitinkamais pasiūlymais į Vyriausybę nesikreipė.

Kaip bus pasiekti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo tikslai, priklauso nuo visų vandens ūkyje dalyvaujančių institucijų. Šiuo metu susiklosčiusi situacija rodo, kad savivaldybės neskuba įgyvendinti įstatymo, Vyriausybės atstovai apskrityse nesiima pakankamų priemonių užtikrinti įstatymo įgyvendinimą, o Aplinkos ministerijos kompetencija savivaldybių atžvilgiu apsiriboja tik jų veiklos koordinavimu.

2. Geriamojo vandens paslaugų prieinamumo užtikrinimas

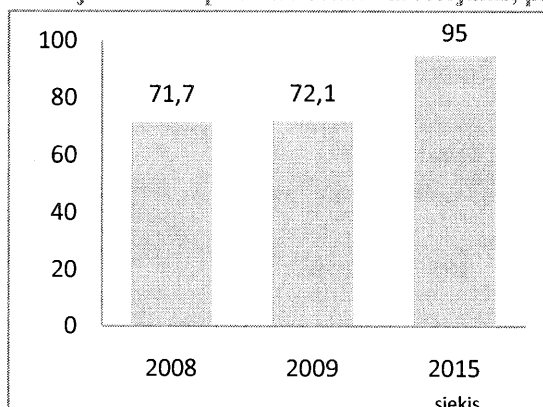
Lietuvai būdingi gana dideli skirtingų regionų išsivystymo netolygumai. Siekiant įveikti šalies atsilikimą nuo Europos Sąjungos vidurkio ir sumažinti išsivystymo netolygumus tarp Lietuvos regionų, Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 m. strategijoje¹⁹ numatytas siekis, kad iki 2015 metų ne mažiau kaip 95 proc. kiekvienos savivaldybės gyventojų būtų aprūpinami viešai tiekiamu geriamuoju vandeniu ir teikiamomis nuotekų tvarkymo paslaugomis. Svarbu paminėti, kad Europos Sąjungos teisės aktuose nenurodyta, koku būdu kiekviena šalis turi sukurti efektyvią vandens išteklių valdymo sistemą, kuri leistų parinkti optimalias priemones vandens saugos tikslams pasiekti.

Pagal Europos Komisijos Baltąją knygą kiekvienas gyventojas, nesvarbu, kur jis gyventų, turi teisę gauti geriamąjį vandenį, o jo išleidžiamos nuotekos turi būti tvarkomos.

Kaip matyti 4 paveiksle, šiuo metu viešai tiekiamu geriamuoju vandeniu, atitinkančiu saugos ir kokybės reikalavimus, naudojasi beveik trys ketvirtadaliai visų šalies gyventojų.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008-08-27 nutarimas Nr. 832 „Dėl geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijos patvirtinimo“.

4 pav. Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams, proc.

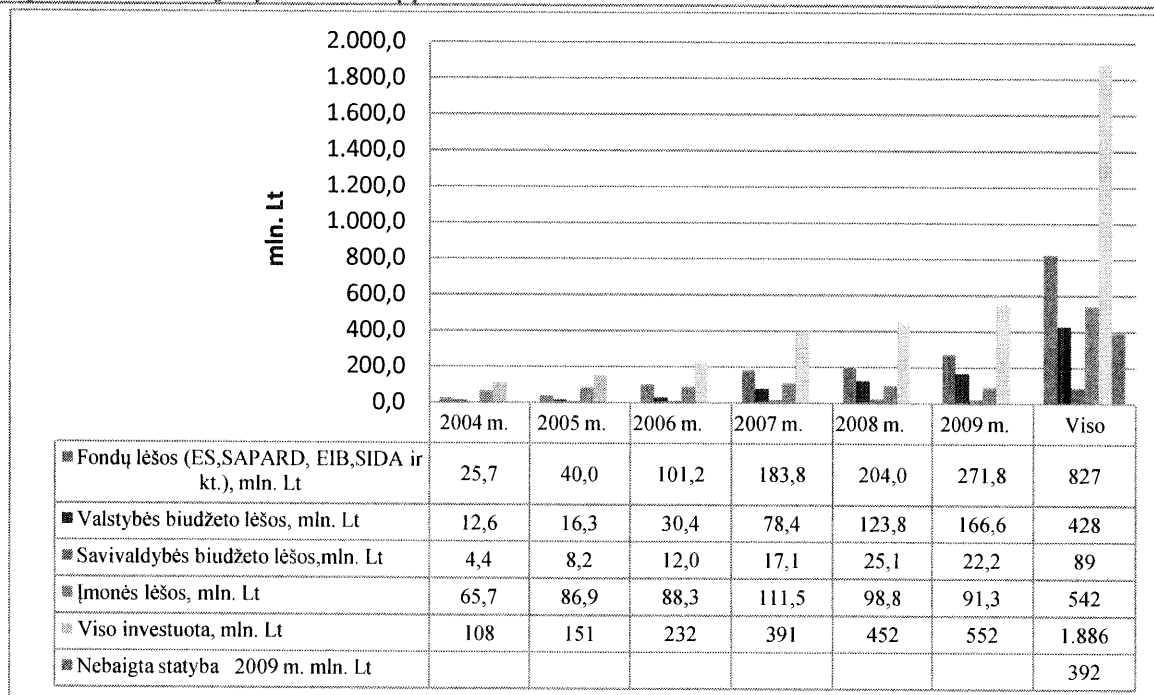

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal savivaldybių Aplinkos ministerijai pateiktus duomenis

Norint, kad viešojo vandens tiekėjo teikiamos geriamojo vandens paslaugos 2015 m. būtų prieinamos 95 proc. šalies gyventojų, reikalinga, kad kiekvienais metais prieinamumas padidėtų apie 4 proc. Kaip matyti paveikslėlyje, per 2008–2009 m. laikotarpį geriamojo vandens tiekimo prieinamumas gyventojams išaugo tik apie 0,4 proc. Jeigu prieinamumas gyventojams kasmet didės tik po 0,4 proc., tai 95 proc. šalies gyventojų vandens tiekimo paslaugomis galės naudotis tik po 50–60 metų.

Siekiant įgyvendinti vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo plėtros planus, Lietuva gauna finansinę paramą iš ES fondų. Taip pat skiriamos lėšos iš valstybės bei savivaldybių biudžeto ir kitų juridinių ir (arba) fizinių asmenų. 2004–2009 metais Lietuvoje, gaudamos paramą iš įvairių finansavimo šaltinių, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonės iš viso į vandens ūkį investavo 2278 mln. Lt.

5 pav. Investicijos į vandens ūkį per 2004–2009 m.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos duomenis

Norime pažymėti, kad Aplinkos ministerija koordinuoja finansinės paramos iš valstybės biudžeto, Europos Sąjungos paramos fondų ir kitų finansavimo šaltinių skyrimą geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio plėtrai, administruoja valstybės paramos lėšas ir atlieka jų mokėjimo ir kontrolės funkcijas. Kaip reglamentuoja Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas²⁰, valstybės finansinė parama vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtrai planuojama ir teikiama viešojo vandens tiekimo regionuose veikiantiems viešiesiems vandens tiekėjams. Iš valstybės biudžeto 2006–2009 m. ne viešiesiems vandens tiekėjams buvo skirta apie 400 mln. Lt. Kadangi viešųjų vandens tiekėjų nėra, galime teigti, kad Aplinkos ministerija, administruodama valstybės finansinę paramą, neatsižvelgė į Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymą.

Audito metu rinkome informaciją iš savivaldybių, kaip įgyvendinamas siekis 95 proc. kiekvienos savivaldybės gyventojų aprūpinti viešojo vandens tiekėjo tiekiamu geriamuoju vandeniu ir teikiamomis nuotekų tvarkymo paslaugomis. Iš savivaldybių, turinčių patvirtintus Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus, tik 3 mano, kad iki 2015 metų pavyks įgyvendinti šį tikslą. Kitos savivaldybės teigia, kad tikslas neįgyvendinamas dėl lėšų stygiaus, organizacinių, ekonominių, socialinių, edukologinių problemų, teisės aktų, reglamentuojančių gyventojų prisijungimą prie tinklų, nebuvimo.

Audito metu nustatėme, kad Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme ir strategijoje nustatant, kad iki 2015 metų ne mažiau kaip 95 proc. kiekvienos savivaldybės gyventojų būtų aprūpinami viešojo vandens tiekėjo tiekiamu geriamuoju vandeniu ir teikiamomis nuotekų tvarkymo paslaugomis, nebuvo įvertintas investicijų poreikis ir kiek šios nuostatos įgyvendinimas turės įtakos vandens paslaugų kainoms.

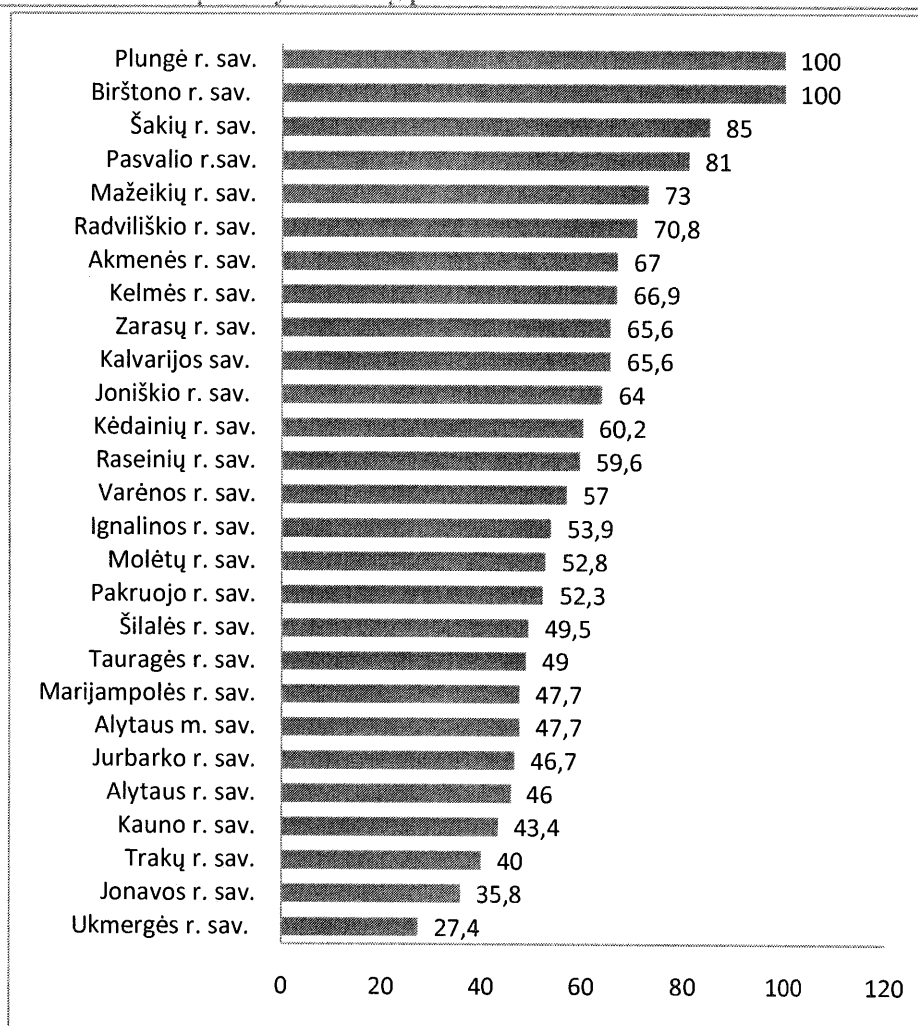
Mūsų nuomone, šis rodiklis turėjo būti nustatytas atsižvelgiant į konkrečios savivaldybės situaciją ir galimybes, gyventojų pasiskirstymą, vandens tiekimo įmonių pajėgumus ir kt. rodiklius.

Aplinkos ministerijos Europos Sąjungos paramos planavimo ir procedūrų skyriaus darbuotojų teigimu, net ir įgyvendinus 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos projektus, prisijungimas padidės tik 8 proc. Tokiu būdu įgyvendinus projektus, centralizuotai tiekiamu geriamuoju vandeniu bus aprūpinti 81 proc. gyventojų.

Audito metu taip pat rinkome informaciją, kaip įgyvendinami investiciniai projektai ir kokie rezultatai pasiekti. Pastebėjome, kad savivaldybių teritorijoje įgyvendinus investicinius projektus ne visi planuoti potencialūs vartotojai (gyventojai) jungiasi prie renovuotų ir naujai nutiestų vandentiekio ir nuotekų tvarkymo tinklų.

²⁰ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, 2006-07-13 Nr. X-764, 17 str. 2 p.

6 pav. 2008–2009 m. planuotų ir faktiškai prisijungusių gyventojų prie naujai nutiestų vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo tinklų, proc.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal savivaldybių pateiktus duomenis

Pagal 27 savivaldybių pateiktus duomenis, prisijungusių prie naujų tinklų gyventojų vidurkis 2008–2009 m. sudarė 60,2 proc. Audito metu pastebėjome, kad savivaldybės per mažai informuoja gyventojus apie vykdomus vandentvarkos projektus, jų eigą, preliminarinius darbų vykdymo grafikus, prisijungimo prie vandentiekio ir nuotekų tinklų tvarką. Daugumoje savivaldybių prisijungimu prie tinklų gyventojai turi rūpintis patys. Teisės aktuose nėra reglamentuotos atsakomybės ribos, kiek ir už ką yra atsakinga vandens tiekimo įmonė, kokia atsakomybė tenka vartotojui. Tokiu būdu vandens tiekimo įmonės vartotojams, norintiems prisijungti prie naujai nutiestų tinklų, sudaro nevienodas sąlygas.

Geros praktikos pavyzdys

UAB „Šiaulių vandenys“ kartu su savivaldybe gyventojams nemokamai parengė vandentiekio įvadų ir nuotekų išvadų supaprastinto statinio projektus, organizavo susitikimus su gyventojais, kuriuose paaiškinta prisijungimo tvarka, išdalinti projektai ir atmintinės; gatvėse klojami ne tik magistraliniai vamzdiniai, bet ir vandentiekio atšakos iki kiekvieno sklypo ribos; gyventojams leista savo namų valdos sklypo ribose žemės kasimo darbus vykdyti patiems; rangovas padeda gyventojams pasikloti nuotekų išvadus; UAB „Šiaulių vandenys“ koreguoja sklypų tinklų projektus; parengta potencialių vartotojų/abonentų pritraukimo programa; daug dėmesio skiria projektų įgyvendinimo viešinimui.

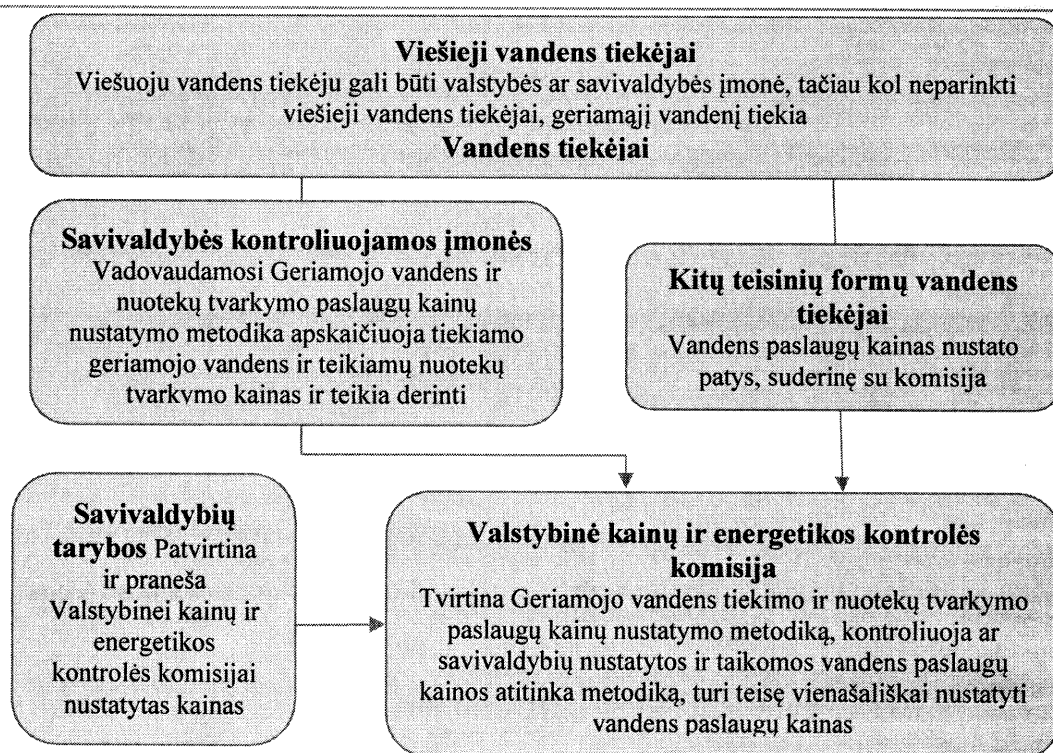
Siekiant, kad iki 2015 metų ne mažiau kaip 95 proc. kiekvienos savivaldybės gyventojų būtų aprūpinami viešojo vandens tiekėjo tiekiamu geriamuoju vandeniu ir teikiamomis nuotekų tvarkymo paslaugomis, nebuvo įvertintas investicijų poreikis, potencialių vartotojų (gyventojų) noras ir galimybės jungtis prie naujai nutiestos infrastruktūros, neatsižvelgta į tam tikrų savivaldybių situaciją, gyventojų pasiskirstymą, vandens tiekimo įmonių pajėgumus ir kitus rodiklius, neįvertinta, kiek šios nuostatos įgyvendinimas turės įtakos vandens paslaugų kainoms. Todėl yra rizika, kad šis siekis nebus įgyvendintas.

3. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymas

Vandens ūkio valdyme ekonominio reguliavimo funkcijas atlieka VKEKK. Ji nustato kainodaros principus, tvirtina vandens tiekėjų tiekiamo geriamojo vandens, nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodiką, derina vandens paslaugų kainas ir kontroliuoja, kaip jos taikomos.

7 paveikslėlyje pateikiame schemą, kaip vadovaujantis Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymu derinamos, nustatomos ir tvirtinamos vandens paslaugų kainos.

7 pav. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų derinimas, nustatymas ir tvirtinimas

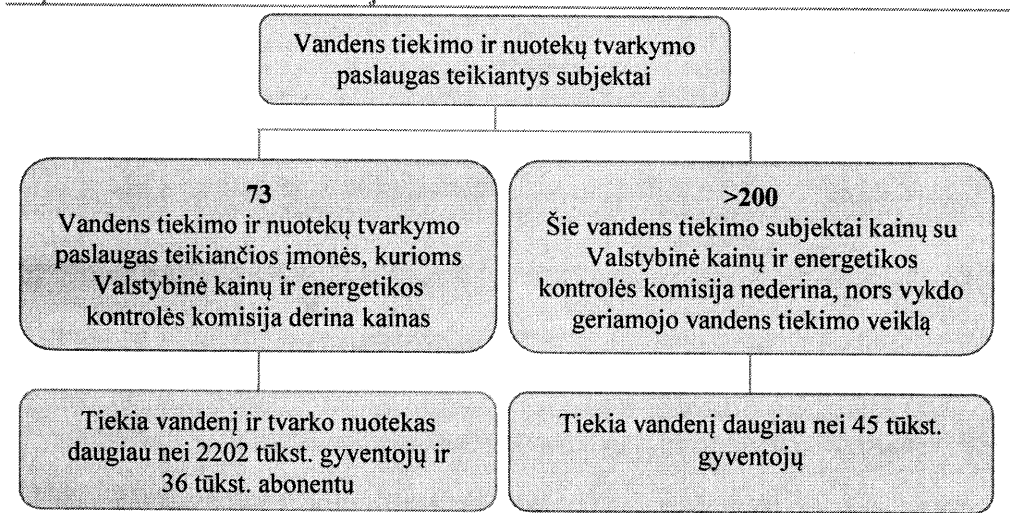

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Tiek savivaldybių kontroliuojamos įmonės, tiek kitų teisinių formų įmonės vandens paslaugų kainas turi suderinti su VKEKK, išskyrus lietaus nuotekų, tvarkymo veiklą ir individualų apsirūpinimą šiomis paslaugomis. Vandens paslaugų kainos turi būti apskaičiuotos ir nustatytos vadovaujantis VKEKK patvirtinta metodika²¹ (toliau – Metodika). Savivaldybių kontroliuojamų vandens tiekimo įmonių geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas tvirtina savivaldybių tarybos, o kiti vandens tiekimo subjektai vandens paslaugų kainas nustato patys, suderinę su VKEKK.

Šiuo metu 73 vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas teikiančios įmonės yra suderinusios geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas su VKEKK. Iš jų 66 – savivaldybės kontroliuojamos, 3 – valstybės ir 4 privačios įmonės. Kaip matyti 8 pav., VKEKK derina tik trečdalis visų vandens tiekimo paslaugas teikiančių subjektų kainas. Kiti vandens tiekimo subjektai, kurių kainos nederinamos su VKEKK tiekia geriamąjį vandenį apie 2 proc. gyventojų. Nors tai sudaro santykinai nedidelę dalį paslaugų apimtį, tačiau kai nustatant vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainą, nesivadovaujama kainodaros principais ir kainų nustatymo reikalavimais, neužtikrinamas įmonių veiklos tęstinumas ir tiekiamo geriamojo vandens ir teikiamų paslaugų kokybė.

8 pav. Vandens tiekimo subjektai

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos duomenis

Vadovaujantis Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymu, vandens tiekėjas – juridinis asmuo, įgijęs teisę vykdyti geriamojo vandens tiekimą ir (arba) teikti nuotekų tvarkymo paslaugas. Fiziniam asmeniui jam priklausančiame žemės sklype įsirengus vandens gręžinį ir (arba) nuotekų tvarkymo įrenginį, geriamasis vanduo gali būti naudojamas ne pardavimui, bet savo

²¹ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2006-12-21 nutarimas Nr. O3-92 „Dėl geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodikos“.

poreikiams tenkinti. Pagal įstatymą geriamojo vandens tiekimo veiklą gali vykdyti tik juridiniai asmenys, tačiau kaip pastebėjome audito metu vandens tiekimu užsiima ir fiziniai asmenys.

Vadovaujantis Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymu²² VKEKK kontroliuoja, ar savivaldybių tarybų nustatytos ir vandens tiekėjų taikomos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainos nustatytos pagal Metodiką ir nurodytus kainodaros principus, ar kainos padengia būtinašias šių paslaugų teikimo sąnaudas. Metodika privaloma visiems fiziniams ir juridiniams asmenims, bet VKEKK derina kainas tik tų vandens tiekimo subjektų, kurie patys kreipiasi dėl kainų nustatymo. Taigi du trečdaliai vandens tiekimo paslaugas teikiančių subjektų į VKEKK nesikreipia ir taiko savo nustatytas kainas.

Pavyzdys

Kauno rajone AB „Vilkijos ūkis“ teikia geriamąjį vandenį gyventojams, kurie padengia tik elektros sąnaudas.
Joniškio rajone Darginių ŽŪB teikia gyventojams vandenį už 2 Lt/m³.
Kupiškio rajono Naivių bendruomenė kainas už vandenį nustato bendruomenės susirinkime.
Panevėžio rajone ŽŪB „Jotainiai“ valdybos nutarimu vandenį gyventojams teikia nemokamai.
Plungės rajone UAB „Upelis“ vandenį tiekia už 4–6 Lt žmogui, UAB „Šaltinėlis“ – 3 Lt žmogui.

Visi smulkieji vandens tiekėjai, norėdami suderinti vandens paslaugų kainas su VKEKK, pirmiausia turi kreiptis į savivaldybes dėl veiklos ir plėtros planų suderinimo, nes kiekvienas vandens tiekėjas sąnaudas ir pajamas planuoja pagal įmonės veiklos ir plėtros planus. Privačioms įmonėms dažnai sudėtinga suderinti veiklos ir plėtros planus su savivaldybėmis, o smulkieji vandens tiekėjai, tokie kaip žemės ūkio bendrovės, pajininkai ar fizinių asmenų grupės, yra nepajėgūs jų parengti. Taigi savivaldybės neužtikrina, kad visi jų teritorijoje veikiantys vandens tiekėjai teiktų gyventojams geriamąjį vandenį su VKEKK suderintomis kainomis, o VKEKK nekontroliuoja, kaip taikoma Metodika.

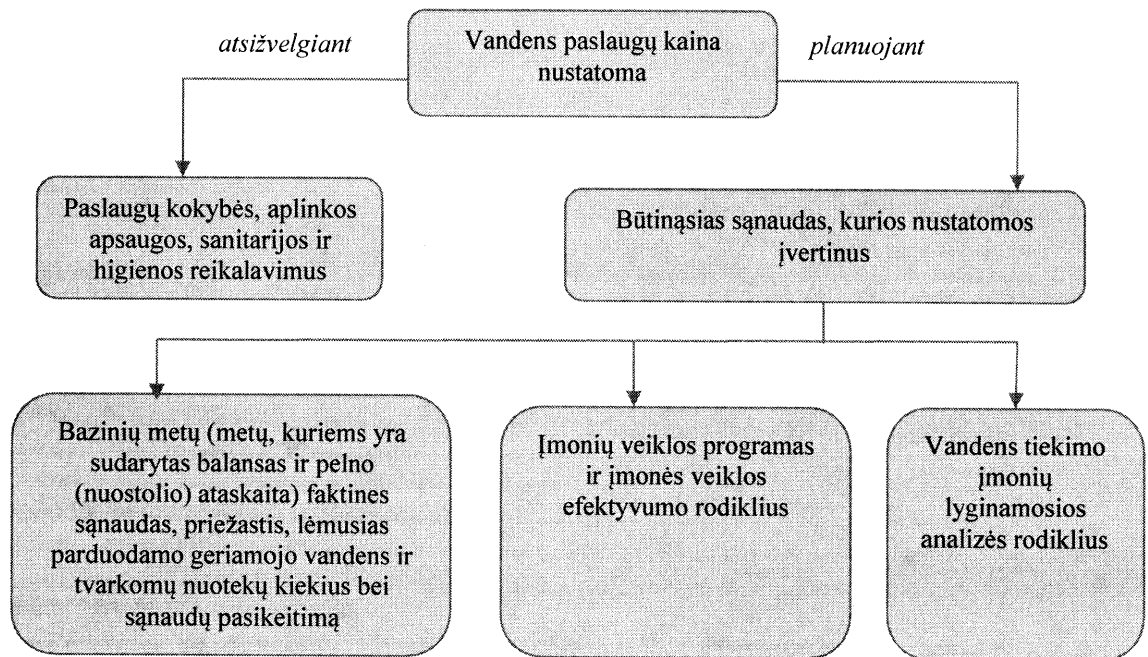
Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainos turi būti grindžiamos nediskriminavimo, sąnaudų susigrąžinimo principais ir principu „teršėjas moka“²³. Kai vandens tiekimo paslaugas teikiančių subjektų kainos nustatomos, nesilaikant šių reikalavimų, nebus užtikrintas ilgalaikis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros eksploatavimas, jos atnaujinimas, užtikrinami paslaugų kokybės reikalavimai, mažinama aplinkos tarša ir racionaliai naudojami vandens ištekliai.

Kaip nustatoma vandens paslaugų kaina vadovaujantis Metodika, pateikta 9 pav.

²² Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, 2006-07-13 Nr. X-764, 22 str. 7 p.

²³ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2006-12-21 nutarimas Nr. O3-92 „Dėl geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodikos“, 4 str.

9 pav. Vandens paslaugų kainų nustatymas

Šaltinis – Valstybės kontrolė

Toliau nagrinėsime, kaip nustatomos vandens paslaugų kainos naudojant būtinųjų sąnaudų nustatymo principus, kaip vandens paslaugų kainoms įtaką daro įmonių veiklos programos, ar nustatant vandens paslaugų kainas atsižvelgiama į paslaugų kokybės, aplinkos apsaugos, sanitarijos ir higienos reikalavimus.

3.1. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymas, įvertinus būtinąsias sąnaudas

Nuo 2006 metų vandens paslaugų kainos pradėtos skaičiuoti pagal VKEKK patvirtintą Metodiką, kuri įpareigoja vandens tiekėjus nustatyti būtinąsias sąnaudas atsižvelgiant į lyginamosios analizės duomenis.

Lyginamosios analizės metodas taikomas siekiant išgryninti įmonių būtinąsias sąnaudas ir remiasi veiklos efektyvumą išreiškiančių santykinų rodiklių palyginimu vandens tiekimo įmonių grupėse. Lyginamajai analizei atlikti buvo sudaryti vandens tiekimo įmonių reikiamos informacijos (ekonominės, finansinės, techninės ir paslaugų kokybės) turinys ir forma, parengta kompiuterinė duomenų apdorojimo programa. Reikėtų pažymėti, kad VKEKK Vandens skyriaus darbuotojai mums negalėjo pateikti lyginamosios analizės taikymo metodologijos, nors VKEKK savo internetiniame tinklalapyje nurodo, kad Vandens skyrius sudarė lyginamosios analizės metodologiją ir parengė aiškinamąją skaičiavimo medžiagą.

VKEKK derina 73 vandens tiekimo įmonių vandens paslaugų kainas, lyginamosios analizės rodikliams nustatyti naudojami 45 vandens tiekimo įmonių duomenys. Šios įmonės skirstomos į penkias grupes (1 priedas) pagal metines teikiamų paslaugų apimtį (2 lentelė).

2 lentelė. Vandens tiekimo įmonių suskirstymas pagal pardavimų apimtį

I grupė > 2 mln. m ³	II grupė > 1–2 mln. m ³	III grupė > 0,5–1 mln. m ³	IV grupė > 0,25–0,5 mln. m ³	V grupė < 0,25 mln. m ³
---------------------------------	------------------------------------	---------------------------------------	---	------------------------------------

Šaltinis – Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės VKEKK

Šių 45 įmonių duomenys kiekvienais metais surenkami, apdorojami ir palyginami pagal kiekvieną iš šešių vandens paslaugų veiklų: pardavimas, vandens gavyba, vandens ruošimas, vandens pristatymas vartotojams ir abonentams, nuotekų surinkimas ir nuotekų valymas.

Likusios 28 įmonės nepriskiriamos prie konkrečios grupės, nors pagal teikiamų paslaugų pardavimų apimtį jas būtų galima priskirti kuriai nors grupei. Komisijos darbuotojų teigimu, šių įmonių negalima priskirti konkrečiai grupei, nes daugumos jų pagrindinė veikla nėra vandens tiekimas. Jos teikia šilumos, elektros energijos ir dujų tiekimo, komunalines, transporto ir kitas paslaugas.

Pavyzdys

UAB „Kuršėnų vandenų“ veikla – elektros, dujų, garo ir karšto vandens tiekimas, vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas, statyba, papildoma ir pagalbinė transporto veikla, nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla.

UAB „Nemėžio komunalininko“ veikla – šilumos energijos gamyba ir tiekimas, komunalinių ir rūšiuotų atliekų tvarkymas, daugiabučių namų administravimas bei geriamojo vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas.

Nustatant vandens paslaugų kainas šioms 28 įmonėms, jų būtinosios sąnaudos lyginamos su atitinkamos grupės vidutinėmis sąnaudomis. Taigi šioms įmonėms taip pat taikomas lyginamosios analizės metodas. Šios įmonės vykdo kitas veiklas ir jų vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų savikaina žymiai mažesnė už grupės vidutinį rodiklį, todėl, mūsų nuomone, lyginamosios analizės metodo kai kurių rodiklių taikymas netenka prasmės.

Pavyzdys

UAB „Kazlų Rūdos komunalininko“ 2007 m. geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų savikaina – 4,95 Lt/m³, V grupės vidutinė savikaina – 7,13 Lt/m³.

Vadovaujantis Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymu, viešasis vandens tiekėjas negali užsiimti jokia kita veikla, nesusijusia su geriamojo vandens tiekimu ir nuotekų tvarkymu. Kadangi iki šiol nėra viešųjų vandens tiekėjų, įmonės gali vykdyti ir kitą veiklą, tačiau tai, ar teisingai, nustatant vandens paslaugų kainas, apskaitoje atskiria sąnaudas, VKEKK nustato vadovaudamasi tik įmonių pateiktais duomenimis.

Pavyzdys

2007 m. derinant UAB „Kuršėnų komunalinio ūkio“ vandens paslaugų kainas, VKEKK dviejų žmonių darbo užmokesčio sąnaudas perkėlė į administracinės veiklos sąnaudas, nes, jos manymu, tai pardavimo veiklos sąnaudos.

Audito metu apklausę savivaldybes nustatėme, kad dalis jų nesutinka, kad visos įmonės planuojamos būtinosios sąnaudos būtų įvertinamos pagal lyginamosios analizės rodiklius, nes kiekviena įmonė turi veiklos ypatumų.

Pagal tarptautinę praktiką, daugelyje šalių naudojama lyginamoji analizė, nes tai geras pagrindas susidaryti bendram vaizdui apie ūkį, jo raidą ir esamą padėtį šalyje ar tarp kitų šalių vandens ūkių. Lyginamoji analizė tai duomenų bazė, pagal kurios duomenis galima vertinti finansinę įmonių būklę ir tendencijas.

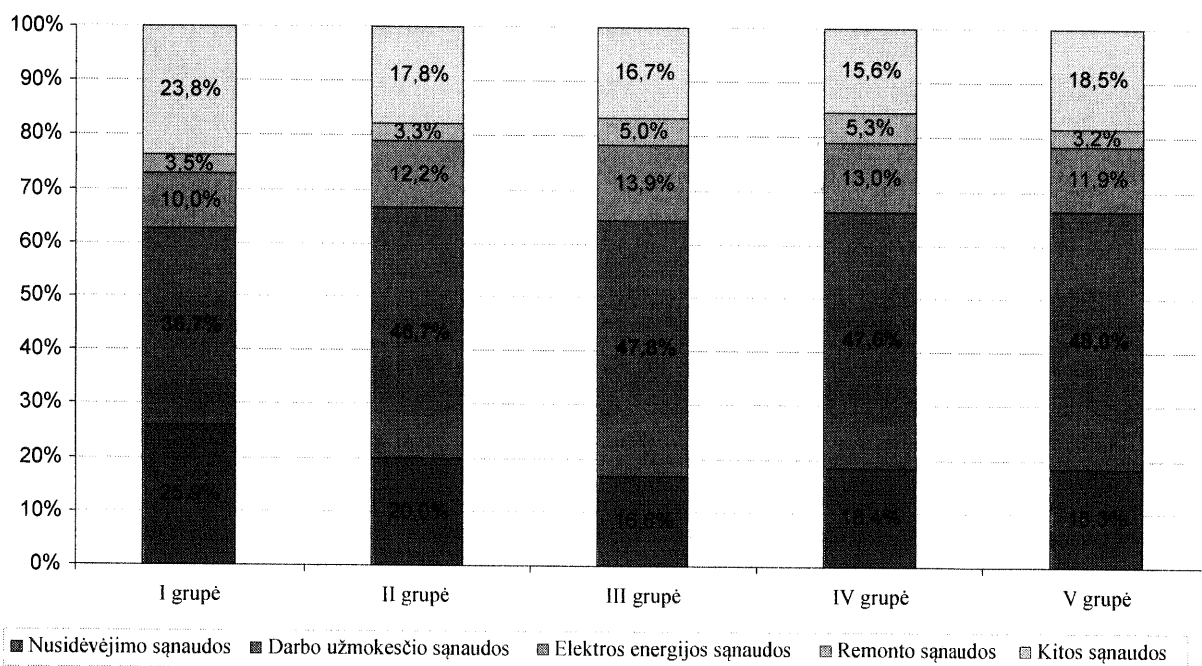
Gerosios praktikos pavyzdys

Kitose šalyse vandens sektoriuje taip pat taikomas lyginamosios analizės (palyginimo) metodas. Olandijoje lyginamoji analizė taikoma: nustatant vandens kokybę, aplinkosaugos rodiklius, kainų efektyvumą ir kt., Anglijoje – vandens kokybei, aplinkosaugos rodikliams, vandens paslaugų kainoms, finansinei veiklai, Danijoje – produktų, paslaugų kokybei, finansiniams rezultatams ir kt. rodikliams palyginti. Lyginamosios analizės metodo taikymas padeda optimizuoti vandens įmonių veiklą, sumažinti vandens paslaugų kainas vartotojams, didinti skaidrumą.

Lyginamosios analizės metodo taikymas pasibaigia nustatčius įmonių grupių santykinų rodiklių vidurkius. Jeigu sąnaudos nesiekia grupės vidurkio, kiekviena sąnaudų eilutė analizuojama atskirai įvertinus praėjusių metų faktines sąnaudas ir taip pagrindžiant būtinųjų sąnaudų reikalingumą kitam kainos galiojimo laikotarpiui. VKEKK, nustatydamą būtinąsias sąnaudas, naudojami ne tik Metodikoje nustatytais rodikliais, bet ir normatyvais, kurie nėra patvirtinti, o būtinųjų sąnaudų nustatymas Metodikoje nėra detaliam reglamentuotas.

Kaip matome 10 pav. didžiausią vandens tiekimo įmonių sąnaudų dalį sudaro darbo užmokesčio ir nusidėvėjimo sąnaudos.

10 pav. Vandens tiekimo įmonių sąnaudų struktūra pagal grupes 2009 m.

Šaltinis – Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija

Darbo užmokesčio sąnaudas VKEKK vertina pagal darbo intensyvumo indeksą – taip nurodyta Metodikoje. Taip pat pagal teritorijos, kurioje tiekiamas vanduo, vidutinį darbuotojų darbo užmokestį. Taikyti tokį principą VKEKK nusprendė tvarkomajame posėdyje ir tai nenustatyta Metodikoje. Taigi, nustatant vandens paslaugų kainas, VKEKK kiekvienai įmonei gali taikyti skirtingus darbo užmokesčio sąnaudų nustatymo principus.

Analizuodami turto nusidėvėjimo sąnaudas surinkome duomenis iš savivaldybių ir nustatėme, kad apie ketvirtadalį, t. y. apie 220,7 mln. Lt, viso turto vandens tiekimo įmonės valdo pagal panaudos sutartis sudarytomis su savivaldybėmis. Dalis įmonių pagal panaudos sutartis valdo beveik visą ilgalaikį turta.

Pavyzdys

UAB „Kuršėnų vandenų“ 96,4 proc. ilgalaikio turto priklauso Šiaulių rajono savivaldybei, jis eksploatuojamas pagal panaudos sutartis; UAB „Kazlų Rūdos komunalininkas“ – 97,5 proc. turto eksploatuoja pagal panaudos sutartis su savivaldybe; UAB „Švenčionių švaros“ visas turtas priklauso savivaldybei ir bendrovė jį eksploatuoja pagal panaudos sutartis.

Kadangi kai kurios savivaldybės, skaičiuodamos nusidėvėjimo sąnaudas pagal panaudą perduotam turtui, šio turto atstatymui vandens tiekimo įmonėms lėšų neskiria. VKEKK šias sąnaudas įskaičiuoja į vandens paslaugų kainą. Metodikoje nenustatyta, kaip, nustatant būtinąsias įmonių sąnaudas, turi būti vertinamos nusidėvėjimo sąnaudos už pagal panaudą perduotą turta. Tokiu būdu VKEKK vienoms vandens tiekimo įmonėms šias sąnaudas gali įtraukti į vandens paslaugų kainą, o kitoms ne.

Taip pat Metodikoje nenustatyta, ar į vandens paslaugų kainą turi būti įskaičiuojamos nusidėvėjimo sąnaudos nuo už ES paramos lėšas įsigyto turto. VKEKK darbuotojai mus informavo, kad anksčiau šios sąnaudos į vandens paslaugų kainą buvo įskaičiuojamos, o šiuo metu jos į kainą neįtraukiamos. VKEKK vadovaujasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintais²⁴ gamtinių dujų ir elektros energijos įmonių licencijuojamoje veikloje naudojamo turto vertės nustatymo principais, kuriuose nurodyta, kad turto, įsigyto už ES paramos lėšas, nusidėvėjimo sąnaudos kainoje nevertinamos.

Kadangi nepatvirtinta lyginamosios analizės taikymo metodologija, o Metodikoje neišsamiai apibrėžti būtinųjų sąnaudų nustatymo principai, VKEKK, derindama vandens paslaugų kainas, kiekvienais metais ir kiekvienai įmonei gali savaip interpretuoti ir taikyti skirtingus sąnaudų vertinimo ir nustatymo principus.

²⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai: 2009-10-07 Nr. 1276 „Dėl gamtinių dujų perdavimo, skirstymo, skystinimo ir laikymo įmonių licencijuojamoje veikloje naudojamo turto vertės nustatymo principų patvirtinimo“ ir 2009-09-09 Nr. 1142 „Dėl elektros energijos paslaugų teikėjo licencijuojamoje veikloje naudojamo turto vertės nustatymo principų patvirtinimo“.

3.2. Vandens tiekimo įmonių veiklos ir plėtros programų įgyvendinimas

Vandens tiekėjas sąnaudas ir pajamas planuoja pagal įmonės veiklos ir plėtros programas (planus). Ilgalaikės veiklos ir plėtros programos sudaromos ne trumpesniam kaip 5 metų laikotarpiui ir turi būti suderintos su savivaldybėmis. Veiklos programos turi užtikrinti kainų stabilumą ir ilgalaikį geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros eksploatavimą.

Veiklos ir plėtros programai įgyvendinti naudojamos šios lėšos:

- lėšos nusidėvėjusiam ilgalaikiam turtui atstatyti;
- pelnas;
- paskolos;
- įvairių fondų lėšos ir subsidijos.

Vandens tiekimo įmonės, rengdamos ilgalaikes veiklos programas, numato įmonės veiklai reikalingas investicijas. Tai būtinosios įmonės sąnaudos, todėl vadovaujantis Metodika jos įskaičiuojamos į vandens paslaugų kainą.

Pavyzdys

UAB „Aukštaitijos vandenys“ 2009 m. nustatant vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas buvo įskaičiuotos planuojamos investicijos, vidutinė kaina dėl jų pakilo nuo 5,11 Lt/m³ iki 5,25 Lt/m³ – apie 3 proc.

VKEKK duomenis apie įmonių veiklos ir plėtros programų įgyvendinimą susirenka kiekvienais metais ir stebi kaip šios programos įgyvendinamos. Lentelėje pateikiame sąrašą įmonių, kurios nevykdo veiklos ir plėtros programose numatytų investicijų ir kuriose yra didžiausias skirtumas tarp veiklos ir plėtros programose numatytų ir faktiškai panaudotų lėšų.

3 lentelė. Vandens tiekimo įmonių veiklos programų įgyvendinimas 2009-12-31

Įmonės pavadinimas	Kainos įsigalioja nuo	Suderintos ir faktiškai panaudotos lėšos naujo ilgalaikio turto įsigijimui (atstatymui), proc.
UAB „Kelmės vanduo“	2006-04-01	56,6
UAB „Vilkaviškio vandenys“	2006-07-01	47,4
UAB „Rietavo komunalinis ūkis“	2006-10-01	56,5
UAB „Skuodo vandenys“	2007-01-01	51,1
UAB „Kalvarijos komunalininkas“	2007-07-01	64,7
UAB „Giraitės vandenys“	2007-05-01	63,7
UAB „Švenčionių švara“	2007-06-01	29,1
UAB „Kupiškio vandenys“	2007-12-01	38,0
UAB „Prienu vandenys“	2008-01-01	39,6
UAB „Dainavos energetika“	2008-02-01	63,5
UAB „Molėtų vanduo“	2008-02-01	54,8
UAB „Šilutės vandenys“	2008-05-01	49,6

Šaltinis – Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija

Per 2009 m. VKEKK suderino vandens paslaugų kainas 14 vandens tiekėjų, tačiau nevertintas nė vienos vandens tiekimo įmonės praėjusio laikotarpio veiklos ir plėtros programos įvykdymas. Pažymėtina, kad derinant naujo laikotarpio kainą, nors įmonės neįgyvendino veiklos ir plėtros programų, iki 2010 m. VKEKK nevertino šių neįvykdytų programų įtakos vandens paslaugų kainai.

Pavyzdys

2005 m. UAB „Dzūkijos vandenys“ pateikė VKEKK Alytaus m. savivaldybės suderintą lėšų panaudojimo gamybos plėtrai 2005–2009 m. programą. Pagal ją 79,2 mln. Lt turėjo būti skirta veiklos ir plėtros planams vykdyti. UAB „Dzūkijos vandenys“ per 2005–2009 m. investavo 22,3 mln. Lt, t. y. tik 28 proc. planuojamų lėšų.

Geros praktikos pavyzdys

2010 m. rugsėjo mėn. VKEKK derindama vandens paslaugų kainas UAB „Kursėnų vandenys“, įvertino praėjusio kainų galiojimo laikotarpio neįvykdytos veiklos ir plėtros programos įtaką geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo kainai – sumažino pelno maržą nuo 5 iki 3,8 proc.

Pažymėtina, kad vandens tiekimo įmonės ne visada įgyvendina ilgalaikes veiklos programas, o vartotojai apmoka vandens tiekimo įmonių planuotas, bet neįvykdytas, investicijas.

VKEKK darbuotojų teigimu, veiklos ir plėtros programose numatytos investicijos yra būtinosios įmonės sąnaudos, todėl, vadovaujantis Metodika, VKEKK negali jų mažinti.

Kai veiklos ir plėtros planai nevykdomi arba keičiami, vandens tiekėjas privalo apie tai informuoti savivaldybės tarybą ir VKEKK, kuri priima sprendimą dėl kainų keitimo poreikio. VKEKK, nors ir matydama, kad nevykdomi veiklos ir plėtros planai, sprendimą dėl kainų perskaičiavimo per 2006–2009 priėmė tik dviem įmonėms – UAB „Šakių vandenys“ ir UAB „Molėtų vanduo“.

Kaip minėjome ankstesniuose skyriuose, Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo plėtros strategijoje numatytas siekis, kad ne mažiau kaip 95 proc. savivaldybių gyventojų iki 2015 metų turėtų galimybę naudotis viešojo vandens tiekėjo teikiamomis paslaugomis. Vandens tiekimo įmonės, rengdamos ilgalaikes veiklos programas, numato reikalingas investicijas pasiekti šiam strategijos tikslui. Surinkę duomenis iš savivaldybių, kurios 2008–2010 m. patvirtinusios Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus, nustatėme, kad šių planų įgyvendinimui reikės apie 9515,3 mln. Lt (2 priedas) ir šios investicijos ateityje bus įskaičiuotos į vandens paslaugų kainą.

Kituose sektoriuose VKEKK vertina ir derina investicijas nustatyta tvarka²⁵. Vandens tiekimo įmonių planuojamas investicijas tvirtina savivaldybių tarybos, o VKEKK, nustatydamas

²⁵ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2009-07-10 nutarimu Nr.03-100 patvirtintas Energetikos įmonių investicijų vertinimo ir derinimo Valstybinėje kainų ir energetikos kontrolės komisijoje tvarkos aprašas.

vandens paslaugų kainas, analizuoja, ar bus užtikrintas finansavimas numatytoms investicijoms atlikti, ir vertina investicijų reikalingumą, tačiau tai nereglamentuota Metodikoje.

VKEKK, vadovaujantis Metodika, nustatydamas vandens paslaugų kainas, turi atsižvelgti į paslaugų kokybę, aplinkos apsaugą, sanitarijos ir higienos reikalavimus.

Vandens tiekimo įmonės privalo stebėti vandens kokybės reikalavimus ir pateikdamos VKEKK vandens paslaugų kainų skaičiavimo medžiagą pateikia duomenis apie geriamojo vandens atitiktį sanitarijos ir higienos reikalavimams.

Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba 2008 ir 2009 m. veiklos ataskaitose pastebi, kad didžiausią susirūpinimą kelia smulkiųjų vandens tiekėjų viešai tiekiamo gyventojams geriamojo vandens sauga ir kokybė (žemės ūkio bendrovės, kaimo bendruomenės, individualios įmonės, fiziniai asmenys (pajininkai), seniūnijos, biudžetinės įmonės (kolegijos, verslo mokyklos, pensionatai ir kt.).

VKEKK 2004 m. planavo pradėti vertinti vandens kokybės rodiklius, nustatant vandens paslaugų kainas, ir po 2–3 metų įtraukti juos į lyginamąją analizę. Audito metu pastebėjome, kad VKEKK apsiriboja tik informacijos surinkimu, bet iki šiol nevertina šių rodiklių nustatant vandens paslaugų kainas.

Vienas iš geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo valstybinio valdymo ir reguliavimo tikslų užtikrinti, kad gyventojai būtų aprūpinami visuomenės sveikatos saugos reikalavimus atitinkančiu geriamuoju vandeniu. Siekiama, kad 2015 m. 100 proc. gyventojų būtų aprūpinami viešai tiekiamu geriamuoju vandeniu, atitinkančiu saugos ir kokybės reikalavimus, kurie patvirtinti sveikatos apsaugos ministro įsakymu²⁶. Pagal 2009 m. savivaldybių Aplinkos ministerijai pateiktus duomenis apie 70 proc. gyventojams tiekiamo geriamojo vandens atitiko vandens kokybės reikalavimus.

Vandens tiekimo įmonių planuojamos investicijos įtraukiamos į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo kainą, tačiau vandens tiekimo įmonės ne visada įgyvendina ilgalaikes veiklos programas, o vartotojai apmoka vandens tiekimo įmonių planuotas, bet neįvykdytas, investicijas.

²⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003-07-23 įsakymas Nr. V-455 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 24:2300 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“ patvirtinimo“.

4. Geriamojo vandens paslaugų kainų nustatymo laikotarpio reglamentavimas

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainos nustatomos ne trumpesniam kaip trejų metų laikotarpiui²⁷. Kadangi nei įstatyme nei metodikoje nenumatyta maksimalus kainų galiojimo laikotarpis, dalis įmonių nesikreipia į VKEKK dėl naujų kainų nustatymo ir vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų neperskaičiuoja daugiau kaip 10 metų.

Pavyzdys

UAB „Pasvalio vandenui“ kainos neperskaičiuotos nuo 1999 m., UAB „Vilniaus vandenui“ nuo 2001 m., UAB „Neringos vandens“ nuo 2002 m., UAB „Rokiškio vandenui“ nuo 2004 m.

Kai nenustatytas kainų galiojimo laikotarpis, savivaldybės pačios nusprendžia, kada reikalinga keisti vandens paslaugų kainas, o VKEKK negali daryti įtakos savivaldybėms, kad šios reguliariai perskaičiuotų kainas.

Pavyzdys

Rokiškio savivaldybės administracijos direktorius mus informavo, kad: „UAB „Rokiškio vandenys“ dirbo ir dirba pelningai, todėl nemato būtinybės keisti vandens kainą. Artimiausiu metu ir tikriausiai iki 2011 m. vandens kaina tikrai nebus keičiama, nes artėja savivaldybių rinkimai.“

Pagal Metodiką, įmonės gali perskaičiuoti kainas, kai keičiama veiklos ir plėtros programa. Audito metu pastebėjome, kad kai kurios vandens tiekimo įmonės veiklos ir plėtros programas keičia po pusės metų ir perskaičiuoja kainas, kitos jų nekeičia 5 metus ir daugiau. Savivaldybėms numatyta galimybė, bet ne pareiga, reguliariai perskaičiuoti kainas, todėl savivaldybės naudojami plėtros programų planavimu ir gali keisti vandens kainas sau patogiu momentu.

Norime pastebėti, kad kituose VKEKK reguliuojamuose sektoriuose reglamentuotas kainų galiojimo laikotarpis ir numatyta kasmetinis kainų perskaičiavimas.

Pavyzdys

Šilumos sektoriuje nustatomos bazinės šilumos kainos ne trumpesniam kaip 3 metų ir ne ilgesniam kaip 5 metų laikotarpiui, o antrais ir kitais jų galiojimo metais taikomos perskaičiuojant šilumos kainų dedamosias. Elektros sektoriuje nustatomos viršutinės kainų ribos trejiems metams ir, atsižvelgus į nenumatytų pasikeitimų, elektros energijos kiekio poveikio, indeksavimo bei korekcijos koeficientus, perskaičiuojama kasmet.

Audito metu analizuodami kainų nustatymo procesą pastebėjome, kad visas kainų nustatymo procesas nuo vandens tiekėjo prašymo pateikimo derinti vandens paslaugų kainą iki kainos įsigaliojimo užtrunka ilgai ir kiekvienai įmonei tęsiasi skirtingą laikotarpį.

²⁷ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, 2006-07-13 Nr. X-764, 22 str. 5 d.

Pirmiausia taip yra todėl, kad nei Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme, nei Metodikoje nėra numatytas laikotarpis, per kurį VKEKK turi suderinti vandens paslaugų kainas ir pateikti savivaldybių taryboms tvirtinti. VKEKK turi patvirtinusi tvarką²⁸, kurioje nustatyta, per kiek laiko VKEKK privalo išnagrinėti vandens tiekimo įmonių prašymą derinti vandens paslaugų kainas, kokiais atvejais ir kuriam laikotarpiui šis terminas gali būti pratęstas arba nutrauktas nagrinėjimas. Nepaisant to, derinant kainas kai kurioms vandens tiekimo įmonėms šis laikotarpis užsitęsia pusę metų ir daugiau.

Pavyzdys

UAB „Jonavos vandenų“ prašymas derinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas buvo pateiktas užregistruoti 2009-04-27. Prašymas nebuvo registruotas, nes pateikta derinimui medžiaga neatitiko Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodikos reikalavimų: teikiama derinti kainų nustatymo lentelė nesuderinta su Jonavos savivaldybės rajono meru. Pakartotinas prašymas užregistruotas 2009-05-14. Posėdis dėl kainų derinimo Valstybinėje kainų ir energetikos kontrolės komisijoje įvyko 2009-07-10. Kaina suderinta Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nutarimu 2009-07-20.

UAB „Telšių vandenys“ prašymas derinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas buvo užregistruotas 2009-12-18. Posėdis dėl kainų derinimo Valstybinėje kainų ir energetikos kontrolės komisijoje įvyko 2010-06-30. Kaina suderinta Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nutarimu 2010-07-10.

UAB „Šakių vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų derinimo procesas su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija truko beveik metus.

Per audituojamą laikotarpį pasitaikė atveju, kai kainų derinimas nutraukiamas ir atnaujinamas tik po tam tikro laiko.

Pavyzdys

UAB „Pasvalio vandenų“ prašymas derinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas buvo pateiktas užregistruoti 2009-10-01, tačiau 2009-12-16 prašymas derinti paslaugų kainas nutrauktas, nes įmonės 2009–2013 m. veiklos plano finansavimo šaltiniai nepadengia visų numatytų ilgalaikio turto atstatymo (renovavimo) darbų bei įsigijimo sąnaudų. Posėdis dėl kainų derinimo Valstybinėje kainų ir energetikos kontrolės komisijoje įvyko 2010-07-10. Kaina suderinta Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nutarimu 2010-07-19.

Kadangi Metodikoje nenustatytas vandens paslaugų kainų derinimo laikotarpis, kai kurioms įmonėms kainų derinimas užtrunka ilgai, jos negali planuoti savo veiklos ir finansinių rezultatų.

Teisės aktuose taip pat nenumatytas laikotarpis, per kurį savivaldybės tarybos turi patvirtinti su VKEKK suderintas kainas. Todėl kiekvienoje savivaldybėje laikotarpis nuo kainų suderinimo iki patvirtinimo užtrunka skirtingai. Kai kurios savivaldybės kainas patvirtina tą pačią dieną, kai jos suderinamos su VKEKK, o kitoms šis procesas užtrunka metus.

Pavyzdys

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2008-05-15 nutarimu suderino UAB „Zarasų vandenų“ vandens paslaugų kainas. Zarasų rajono savivaldybės taryba jas patvirtino 2008-10-30.

UAB „Šilalės vandenų“ vandens paslaugų kainos buvo suderintos 2007-03-14, Šilalės rajono savivaldybės taryba jas patvirtino 2007-06-21.

²⁸ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2002-10-09 nutarimas Nr. 92 „Dėl prašymų dėl kainų bei tarifų pateikimo ir nagrinėjimo komisijoje tvarkos“.

UAB „Elektrėnų komunalinio ūkio“ vandens paslaugų kaina buvo suderinta 2008-02-13 ir tą pačią dieną patvirtinta savivaldybės taryboje.

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2007-12-05 nutarimu suderino UAB „Palangos vandenų“ vandens paslaugų kainas. Palangos miesto savivaldybės taryba jas patvirtino 2008-12-05.

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme numatytas tik vienas laikotarpis: viešieji vandens tiekėjai (kol kas vandens tiekėjai) praneša VKEKK savivaldybių tarybų nustatytas kainas ir jų pagrindimą per 10 dienų nuo kainų nustatymo, tačiau ne vėliau kaip likus 30 dienų iki jų įsigaliojimo²⁹. Visi kiti kainų derinimo ir nustatymo proceso etapai priklauso nuo VKEKK ir nuo savivaldybių tarybų. Taip vandens tiekimo įmonėms nesukuriamos vienodos veiklos sąlygos.

Kituose sektoriuose kainų derinimo ir nustatymo laikotarpiai yra detalai reglamentuoti.

Pavyzdys

Šilumos kainų nustatymo metodikoje³⁰ labai smulkiai nustatyti visi kainų derinimo ir nustatymo laikotarpiai:

- šilumos tiekėjas ne vėliau kaip 5 mėn. iki šilumos kainos galiojimo pabaigos parengia ir teikia Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai ir savivaldybės institucijai šilumos kainos dedamųjų projektą;
- savivaldybės institucija ne vėliau kaip per 30 dienų teikia Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai šilumos kainų suderinimo dokumentus ir (ar) pagrįstas pastabas;
- Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai, išnagrinėjusi savivaldybės pastabas arba per 30 dienų jų negavusi, ne vėliau kaip per 15 dienų nustato šilumos kainos dedamasias ir t. t.

Audito metu pastebėjome, kad kartais nustatydamas vandens paslaugų kainas VKEKK vandens tiekimo įmonių atžvilgiu priima Metodikoje nereglamentuotus sprendimus:

- VKEKK 2001 m.³¹ UAB „Vilniaus vandenų“ vandens paslaugų kainą suderino dviem laikotarpiais: pirmoji galiojo nuo 2001-08-01 iki 2002-12-31, antroji pradėjo galioti nuo 2003-01-01.
- VKEKK 2005-04-19³² suderino du UAB „Radviliškio vandens“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo kainų variantus. Pirmoji kaina galiojo iki naujų nuotekų valymo įrenginių eksploatacijos pradžios, kita – pradėjus eksploatuoti nuotekų valymo įrenginius.

Nei Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme, nei Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo metodikoje nereglamentuota per kiek laiko turi būti suderinamos ir patvirtinamos vandens paslaugų kainos, todėl pasitaiko atvejų, kad kainų nustatymo laikotarpis užtrunka metus, o kai kurios vandens tiekimo įmonės dėl vandens paslaugų kainų perskaičiavimo nesikreipia daugiau kaip 10 metų, todėl kainos neatspindi realių įmonių sąnaudų.

²⁹ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, 2006-07-13 Nr. X-764, 22 str. 7 d.

³⁰ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2009-07-08 nutarimas Nr. O3-96 „Dėl šilumos kainų nustatymo metodikos“.

³¹ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2001-07-24 nutarimas Nr. 68 „Dėl specialiosios paskirties UAB „Vilniaus vandenys“ požeminio gėlo vandens tiekimo, nuotekų šalinimo ir valymo kainų“.

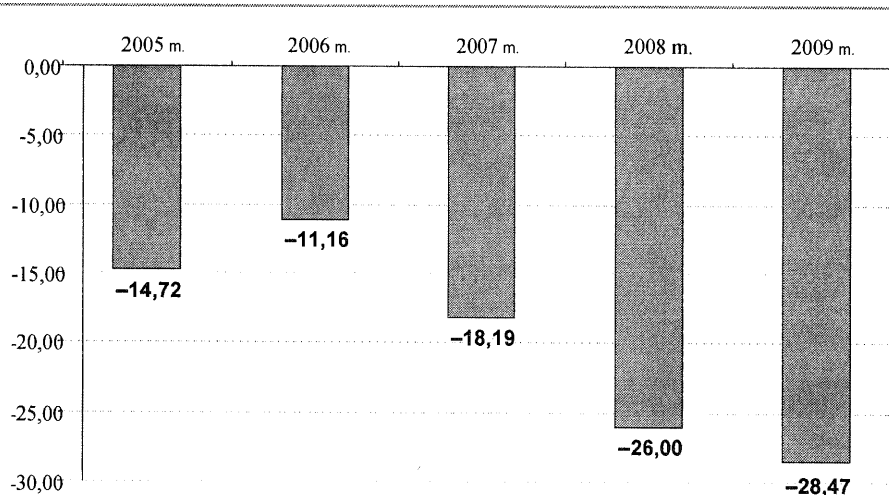
³² Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2005-04-19 nutarimas Nr. O3-16 „Dėl UAB „Radviliškio vanduo“ šalto vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo kainų“.

5. Vandens tiekimo įmonių veiklos tęstinumas

Visų institucijų veiksmai turi įtakos vandens tiekimo įmonių veiklai. Savivaldybės nevykdo Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo, Aplinkos ministerija nesukoordinuoja savivaldybių veiklos, o Vyriausybės atstovai nepakankamai prižiūri, kaip savivaldybės laikosi įstatymo. Savivaldybės yra dviprasmiškoje situacijoje, nes turi efektyviai valdyti savo įmones, kita vertus, jos turi suderinti vartotojų ir įmonių interesus.

Didžioji dalis vandens tiekimo įmonių dirba nuostolingai (45 vandens tiekimo įmonės, kurioms VKEKK taiko lyginamąją analizę): 2008 m. jų nuostolis buvo apie 26 mln. Lt, o 2009 m. – apie 28 mln. Lt (11 pav.).

11 pav. Vandens tiekimo įmonių pagrindinės veiklos pelnas (nuostolis) 2005–2009 m., mln. Lt.

Šaltinis – Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija

Vandens tiekimo įmonių veiklos pelningumas (EBITDA marža)³³ 2009 m. sudarė 19 proc. ir per keturis metus sumažėjo 6,1 proc. Tai rodo, kad įmonės gali dirbti pelningai, tačiau VKEKK ir savivaldybių vykdoma kainų reguliavimo politika neleidžia vandens tiekimo įmonėms pelningai vykdyti veiklos ir taip užtikrinti jos tęstinumą.

Pagal Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodiką pelno poreikį infrastruktūros eksploatavimui ir atnaujinimui apskaičiuoja vandens tiekėjai ir derina su VKEKK. Išnagrinėję geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų 2009 m. skaičiavimo ir derinimo medžiagas pastebėjome, kad pelno poreikį kiekviena įmonė pateikia skirtingai.

Pavyzdys

UAB „Aukštaitijos vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų derinimo medžiagoje apskaičiavo pelno poreikį, tačiau pelno dydžio pagrindimo medžiagoje nepateikė.

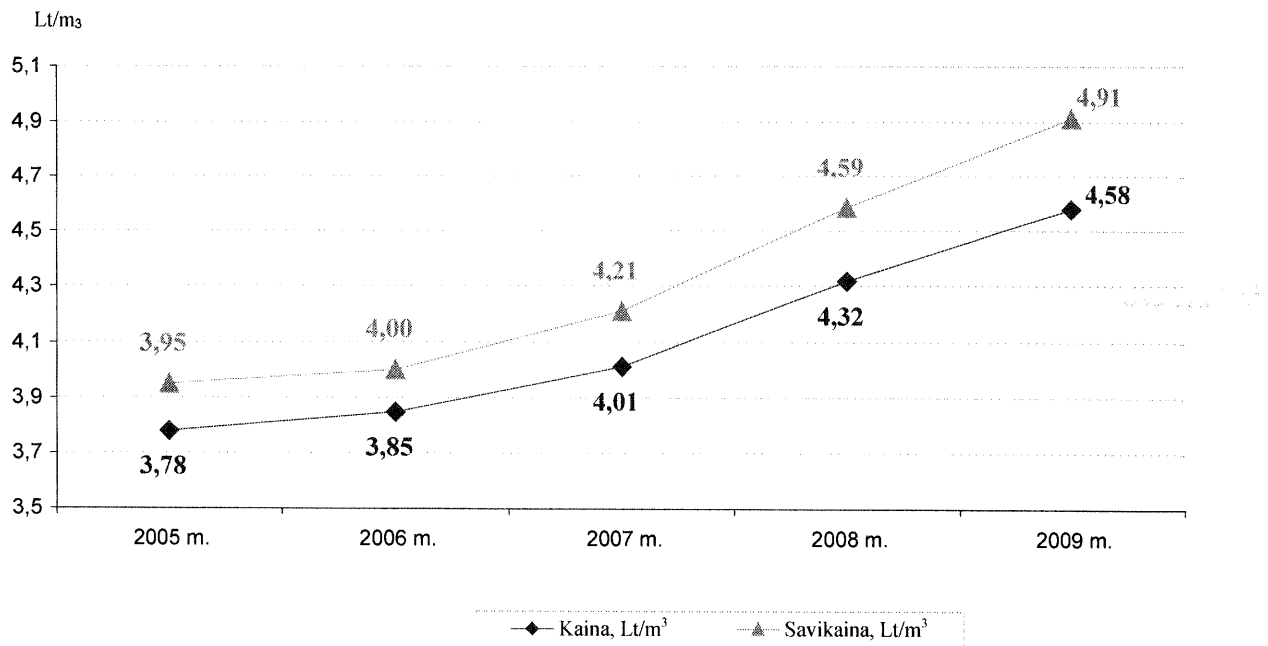
UAB „Šiaulių vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų derinimo medžiagoje pelno poreikio nepateikė.

³³ EBITDA (angl. *Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization*) vadinamas pelnas prieš palūkanas, mokesčius, nusidėvėjimą ir amortizaciją.

Metodikoje neregamentuota, koks turi būti pelno dydis, todėl iki 2010 m. sausio 1 d. jis buvo vertinamas kiekvienai vandens tiekimo įmonei pagal tai, kiek reikia lėšų infrastruktūrai atnaujinti. Jeigu nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudų pakanka turtui atstatyti, tai pelno poreikis nebuvo skaičiuojamas. VKEKK kiekvienai vandens tiekimo įmonei pelno dydį derino savo nuožiūra. Šiuo metu, VKEKK darbuotojų teigimu, pelno poreikis visoms vandens tiekimo įmonėms nustatomas 5 proc. nuo pajamų.

Kaip matyti 12 pav., keletą metų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikėjų vidutinė savikaina yra didesnė už vidutinę kainą. 2009 metais skirtumas sudarė 7,2 proc.

12 pav. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikėjų vidutinė savikaina ir vidutinė kaina

Šaltinis – Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija

Kiekvienos įmonės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų savikaina lyginama su toje grupėje esančių įmonių vidutine savikaina. VKEKK nustatoma vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kaina nėra didesnė už grupės vidutinę savikainą. Kadangi daug metų įmonės dirba nuostolingai ir VKEKK nepripažįsta didesnių sąnaudų negu grupės vidurkis, toks sąnaudų skaičiavimo būdas, t. y. toks lyginamosios analizės metodo taikymas ir toliau darys neigiamą įtaką vandens tiekimo įmonių veiklos rezultatams.

Dauguma vandens tiekimo įmonių dirba nuostolingai, pelno dydis Metodikoje neregamentuotas, vandens paslaugų kaina mažesnė už savikainą, todėl kyla rizika, kad vandentvarkos ūkis bus nepakankamai atnaujinamas ir nebus užtikrinamas veiklos tęstinumas.

Jeigu vandens ūkis ir toliau nebus prižiūrimas ir efektyviai tvarkomas, vandens tiekimo įmonių nuostolis didės, gali susidaryti situacija, kai įmonės bus finansiškai nepajėgios vykdyti veiklą.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados

1. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo ir Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijos tikslai nebus pasiekti, kai kurių savivaldybių gyventojai nebus aprūpinti kokybišku geriamuoju vandeniu ir vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugomis, nes:

1.1. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo plėtros strategijos ir Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pagrindu buvo siekiama įgyvendinti vandens ūkio reformą, tačiau iki šiol vandens tiekimo įmonės nėra stambinamos, nevykdomas vandens tiekimo veiklos licencijavimas, nė viena savivaldybė nėra parinkusi viešojo vandens tiekėjo, ne visos savivaldybės parengusios Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planus. Šiuo metu nesukurta efektyvi vandens ūkio valdymo sistema ir daugelis pagrindinių problemų, nustatytų 2003 m., atlikus vandentvarkos ūkio esamos situacijos analizę, liko iki dabar (1.1. poskyris, 9–14 psl.).

1.2. Vyriausybės atstovai apskrityse nesiima pakankamų priemonių užtikrinti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo nuostatų įgyvendinimą, o Aplinkos ministerijos kompetencija, numatyta Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme, savivaldybių atžvilgiu apsiriboja tik jų veiklos koordinavimu (1.2. poskyris, 14–16 psl.).

1.3. Savivaldybėse daug vandens tiekimo subjektų, kurių veikla nekontroliuojama. Vandens paslaugų teikimas paliktas pačių vandens tiekėjų atsakomybei ir vartotojai apmoka už vandenį pagal susitarimą su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija nesuderintomis kainomis. (1.1. poskyris, 9–14 psl.).

2. Nustatant siekį, kad iki 2015 metų ne mažiau kaip 95 proc. kiekvienos savivaldybės gyventojų būtų aprūpinami viešojo vandens tiekėjo tiekiamu geriamuoju vandeniu ir teikiamomis nuotekų tvarkymo paslaugomis, nebuvo įvertintas investicijų poreikis, potencialių vartotojų (gyventojų) noras ir galimybės jungtis prie naujai nutiestos infrastruktūros, neatsižvelgta į savivaldybių situaciją, gyventojų pasiskirstymą, vandens tiekimo įmonių pajėgumus, nebuvo įvertinta, kiek šios nuostatos įgyvendinimas turės įtakos vandens paslaugų kainoms. Todėl yra rizika, kad šis siekis iki 2015 m. nebus įgyvendintas (2 skyrius, 16–20 psl.).

3. Nebus užtikrintas ilgalaikis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros eksploatavimas, jos atnaujinimas, užtikrinami paslaugų kokybės reikalavimai, mažinama aplinkos tarša ir racionaliai naudojami vandens ištekliai, nes:

3.1. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija derina tik trečdalis visų vandens tiekimo įmonių, kurios tiekia geriamąjį vandenį 98 proc. šalies gyventojų, kainas. Kiti vandens tiekimo paslaugas teikiantys subjektai kainas nustato patys, nesilaikydami Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo kainų nustatymo metodikos reikalavimų (3 skyrius, 20-24 psl.);

3.2. Savivaldybės neužtikrina, kad visi jų teritorijoje veikiantys vandens tiekėjai teiktų gyventojams geriamąjį vandenį kainomis suderintomis su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija (3 skyrius, 20–24 psl.);

3.3. Dauguma vandens tiekimo įmonių dirba nuostolingai, pelno dydis Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo kainų nustatymo metodikoje neregamentuotas, vandens paslaugų kaina mažesnė už savikainą (5 skyrius, 33–35 psl.).

4. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija nėra patvirtinusi lyginamosios analizės taikymo metodologijos, o nustatydamą būtinąsias sąnaudas taiko skirtingus sąnaudų vertinimo ir nustatymo rodiklius. Tokiu būdu Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai atsiranda galimybė tam tikrais laikotarpiais ir kiekvienai vandens tiekimo įmonei taikyti skirtingus vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo principus (3.1. poskyris, 23–27 psl.).

5. Vandens tiekimo įmonės ne visada įgyvendina ilgalaikes veiklos ir plėtros programas, kurios įskaičiuojamos į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas. Tokiu būdu vartotojai apmoka už vandens tiekimo įmonių ilgalaikėse veiklos programose numatytas, bet neįvykdytas, investicijas. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija nevertina įtakos vandens paslaugų kainai, kai vandens tiekimo įmonės neįgyvendina ilgalaikių veiklos ir plėtros programų (3.2. poskyris, 27–30 psl.).

6. Nei Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme, nei Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo metodikoje nenumatytas maksimalus vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų galiojimo laikotarpis, nenumatytas kasmetis kainų perskaičiavimas, taip pat neregamentuota kainų derinimo, nustatymo ir tvirtinimo proceso trukmė, todėl vandens tiekimo įmonės kainų neperskaičiuoja ilgiau kaip dešimt metų, kainų derinimo, nustatymo ir tvirtinimo procesas kai kuriais atvejais užtrunka apie metus, visa tai turi neigiamos įtakos vandens ūkio veiklos rezultatams (4 skyrius, 30–33 psl.).

Rekomendacijos

Lietuvos Respublikos Vyriausybei:

1. Siekiant užtikrinti efektyvų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų reguliavimą ir organizavimą bei kokybiškų viešųjų paslaugų prieinamumą vartotojams, parengti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pakeitimų projektą ir patikslinti susijusius teisės aktus:

- 1.1. įvertinant realias įstatymo ir Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijos tikslų įgyvendinimo galimybes (1, 2 išvados);
- 1.2. numatant, kad viešąsias geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas gali teikti tik licencijas turintys ūkio subjektai (1.1. išvada);
- 1.3. nustatant, kad visi licencijas turintys geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikėjai privalo suderinti šių paslaugų kainas su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija (3 išvada).
- 1.4. nustatant maksimalų vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų galiojimo terminą (6 išvada);
- 1.5. numatant iki nustatyto termino galiojančių vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų dedamųjų perskaičiavimą kasmet (6 išvada);
- 1.6. nustatant vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų suderinimo, nustatymo ir tvirtinimo terminus (6 išvada).
- 1.7. nustatant vandens tiekėjų pareigą įrengti tinklus iki vartotojo nuosavybės ribų (2 išvada).

Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai:

2. Parengti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo metodikos pakeitimus:
 - 2.1. numatyti ir/ar patikslinti būtinųjų sąnaudų nustatymo ir vertinimo rodiklius, kuriais vadovaujantis kiekvienai vandens tiekimo įmonei būtinosios sąnaudos būtų nustatomos vadovaujantis vienodais principais ir būtų užtikrinamas įmonių veiklos tęstinumas (4 išvada);
 - 2.2. nustatyti tiekėjų veiklos ir plėtros plano vykdymo vertinimo kriterijus ir neįvykdytų priemonių įtaką, nustatant naujas vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas (5 išvada).
3. Patvirtinti geriamojo vandens tiekėjų veiklos lyginamosios analizės taikymo kainodaroje principus (4 išvada).

2-ojo audito departamento direktorė

Zita Valatkienė

2-ojo audito departamento vyriausioji valstybinė auditorė

Vaida Barizienė

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos „Vandens tiekimo organizavimas ir kainodara“ I priedas

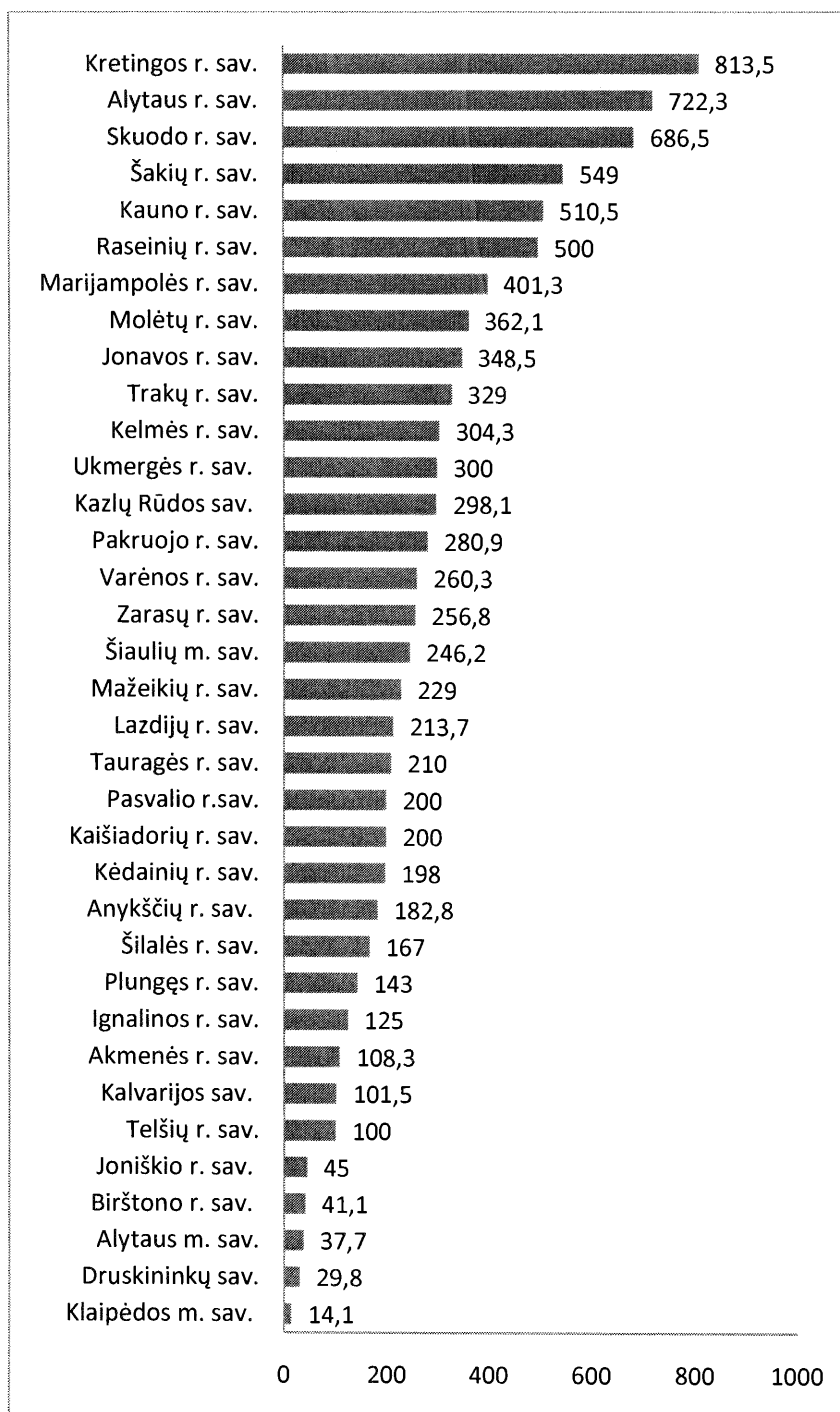
Vandens tiekimo įmonių sąrašas pagal grupes

Eil. Nr.	I grupė	II grupė	III grupė	IV grupė	V grupė	Įmonės nepriskirtos grupei
1.	UAB „Vilniaus vandenys“	UAB „Dzūkijos vandenys“	UAB „Druskininkų vandenys“	UAB „Jurbarko vandenys“	UAB „Akmenės vandenys“	UAB „Baisogalos bioenergija“
2.	UAB „Kauno vandenys“	UAB „Jonavos vandenys“	UAB „Kėdainių vandenys“	UAB „Kretingos vandenys“	UAB „Anykščių vandenys“	UAB „Palangos vandenys“ sezoniniams
3.	AB „Klaipėdos vanduo“	UAB „Sūduvos vandenys“	UAB „Palangos vandenys“	UAB „Prienu vandenys“	UAB „Birštono vandentiekis“	VŠĮ „Svylos paslaugos“
4.		UAB „Mažeikių vandenys“	UAB „Pasvalio vandenys“	UAB „Radviliškio vanduo“	UAB „Biržų vandenys“	UAB „Kuršėnų vandenys“
5.		UAB „Aukštaitijos vandenys“	UAB „Plungės vandenys“	UAB „Raseinių vandenys“	UAB „Šilalės vandenys“	UAB „Klaipėdos rajono vandenys“
6.		UAB „Šiaulių vandenys“	UAB „Rokiškio vandenys“	UAB „Šakių vandenys“	UAB „Joniškio vandenys“	SĮ „Daugų komunalininkas“
7.		UAB „Telšių vandenys“	UAB „Šilutės vandenys“	UAB „Tauragės vandenys“	UAB „Kupiškio vandenys“	SĮ „Simno komunalininkas“
8.		UAB „Utenos vandenys“	UAB „Ukmergės vandenys“	UAB „Trakų vandenys“	UAB „Lazdijų vanduo“	UAB „Pagėgių komunalinis ūkis“
9.		VĮ „Visagino energija“		UAB „Varėnos vandenys“	UAB „Molėtų vanduo“	UAB „Dainavos energetika“
10.				UAB „Kaišiadorių vandenys“	UAB „Neringos vanduo“	UAB „Gelvita“
11.					UAB „Pakruojo vandentiekis“	Ilguvos pensionatas
12.					UAB „Širvintų vandenys“	UAB „Kalvarijos komunalininkas“
13.					UAB „Skuodo vandenys“	UAB „Kelmės vanduo“
14.					UAB „Zarasų vandenys“	UAB „Rietavo komunalinis ūkis“
15.					UAB „Ignalinos vanduo“	UAB „Vilkaviškio vandenys“
16.						Pravieniškių 2-ieji pataisos namai-atviroji kolonija
17.						UAB „Gabuva“
18.						UAB „Elektrėnų komunalinis ūkis“
19.						UAB „Nemenčinės“

						komunalininkas“
20.						UAB „Giraitės vandenys“
21.						UAB „Vakarų statema“
22.						UAB „Nemėžio komunalininkas“
23.						UAB „Švenčionių švara“
24.						UAB „Kazlų Rūdos komunalininkas“
25.						UAB „Didžiasalio komunalinės paslaugos“
26.						UAB „Vakarų statema“
27.						A. Rinkevičiaus nuotekų valymo įrenginiai
28.						UAB „Vilniaus paukštynas“

Valstybinio audito ataskaitos
 „Vandens tiekimo organizavimas ir
 kainodara“
 2 priedas

**Savivaldybių Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo
 infrastruktūros plėtros planuose numatytos investicijos į vandens tiekimo
 ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą, mln. Lt**

Valstybinio audito ataskaitos
„Vandens tiekimo organizavimas ir
kainodara“
3 priedas

Rekomendacijų įgyvendinimo planas

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
1	2	3	4	5
1.	Siekiant užtikrinti efektyvų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų reguliavimą ir organizavimą bei kokybiškų viešųjų paslaugų prieinamumą vartotojams, parengti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pakeitimų projektą ir patikslinti susijusius teisės aktus:	Lietuvos Respublikos Vyriausybė	LR geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pakeitimo įstatymas	Projekto pateikimo LR Seimui data 2011-09-30
1.1.	įvertinant realias įstatymo ir Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijos tikslų įgyvendinimo galimybes		LR geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme ir Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijoje įtvirtinto siektino 95% tikslo peržiūra. Tikslo peržiūrai ir jo įgyvendinimo galimybės nustatyti reikės atlikti studiją, kurioje turėtų būti įvertinta esama ekonominė situacija šalyje, savivaldybių specifika (gyventojų tankumas), vandens tiekimo įmonių pajėgumus, pasirašytų finansavimo sutarčių skaičių ir skirtą finansavimą bei savivaldybių suplanuotas ir infrastruktūros plėtros planuose įtvirtintas investicijas ir kt.	2013-06-30
1.2.	numatant, kad viešąsias geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas gali teikti tik licencijas turintys ūkio subjektai		LR geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pakeitimo įstatymas	Projekto pateikimo LR Seimui data 2011-09-30
1.3.	nustatant, kad visi licencijas turintys geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikėjai privalo			

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
	suderinti šių paslaugų kainas su Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija			
1.4.	nustatant maksimalų vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų galiojimo terminą			
1.5.	numatant iki nustatyto termino galiojančių vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų dedamųjų perskaičiavimą kasmet			
1.6.	nustatant vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų suderinimo, nustatymo ir tvirtinimo terminus			
1.7.	nustatant vandens tiekėjų pareigą įrengti tinklus iki vartotojo nuosavybės ribų		[sigaliojus LR geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo pakeitimo įstatymui, bus rengiamas LR aplinkos ministro 2006 m. gruodžio 29 d. įsakymo „Dėl Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros naudojimo ir priežiūros taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo projektą.	2011-12-31
2.	Parengti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo metodikos pakeitimus:	Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija	Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodikos pakeitimas	2011-05-01
2.1.	numatyti ir/ar patikslinti būtinųjų sąnaudų nustatymo ir vertinimo rodiklius, kuriais vadovaujantis kiekvienai vandens tiekimo įmonei būtinosios sąnaudos būtų nustatomos vadovaujantis vienodais principais ir būtų užtikrinamas įmonių veiklos tęstinumas			

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
2.2.	nustatyti tiekėjų veiklos ir plėtros plano vykdymo vertinimo kriterijus ir neįvykdytų priemonių įtaką, nustatant naujas vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainas			
3.	Patvirtinti geriamojo vandens tiekėjų veiklos lyginamosios analizės taikymo kainodaroje principus		Bus nustatyti Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainų nustatymo metodikos pakeitime	2011-05-01
<p>Atstovas ryšiams, atsakingas už Valstybės kontrolės informavimą apie rekomendacijų įgyvendinimą plane nustatytais terminais:</p> <p>Aplinkos ministerijos Vandenių departamento direktorius Tel. 8(5) 266 3521, el. p. d.krinickas@am.lt</p> <p style="text-align: right;">Dalius Krinickas</p> <p>Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos pirmininkė Tel. 8(5) 213 5166, el. p. diana.korsakaite@regula.lt</p> <p style="text-align: right;">Diana Korsakaitė</p>				